

Tomas Janeliūnas, Kristina Baubinaitė*
 Viešoji įstaiga „Strateginių studijų centras“

Optimalaus regioninio aljanso paieškos: Lietuvos – Lenkijos strateginė partnerystė

Straipsnyje teigiama, kad Lietuvai nusprendus tapti aktyvia regiono valstybe ir mažinti galimą Rusijos grėsmę, būtina turėti strateginį partnerį regiono mastu. Autoriai kelia prielaidą, kad racionaliausia strateginės partnerystės kryptis būtų potencialus Lietuvos ir Lenkijos aljansas. Bandant pagrįsti šią prielaidą straipsnyje analizuojami Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniai interesai, jų suderinamumas (koherentiškumas), apžvelgiamos sąlygos, galinčios sustiprinti strateginės partnerystės plėtrą, ir pateikiami svarbiausi tolimesnio Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo scenarijai. Daroma išvada, kad Lietuvos strateginė partnerystė su Lenkija būtų racionalus tolimesnės Lietuvos užsienio politikos tikslas. Vis dėlto sąlygiškai menkas Lietuvos svoris Europos geopolitiniame žaidime kelia problemų, atkreipiant net ir Lenkijos dėmesį į save, kaip reikšmingą strateginį partnerį.

Įvadas

Lietuvai įstojus į NATO ir ES buvo gana greitai apibrėžti tolimesni svarbiausi užsienio politikos tikslai: siekti aktyviai dalyvauti tarptautinėje politikoje ir ieškoti galimybių tapti svarbiu regiono veikėju ar net tam tikru geopolitiniu regiono centru. Tokius užmojus sąlygojo suvokimas, kad Lietuvos pasyvumas, net ir užsitikrinus narystes NATO ir ES, būtų nedovanotina prabanga – Lietuvos geopolitinė situacija (kaip tiksliai apibrėžiama Česlovo Laurinavičiaus, Egidijaus Motiekos ir Nortauto Statkaus knygoje *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius* – geopolitinė anomalija) sąlygotų, kad pasyvumas ilgainiui gali mažinti geopolitinį subjektiškumą ir didinti grėsmę tapti galingesnių geopolitinių subjektų neskaidrių susitarimų, mainų objektu ar vieno iš jų neformalia periferija.

Pastaruoju metu jau beveik visuotinai pripažįstama, kad Lietuva, tapusi NATO ir ES nare, išlieka ypatingo Rusijos susidomėjimo objektu. Nors Lietuvą

* *Tomas Janeliūnas* – Viešosios įstaigos „Strateginių studijų centras“ direktoriaus pavaduotojas, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas. Adresas: J. Tumo-Vaižganto g. 2, LT-01511 Vilnius, tel. 8 (5) 236 24 81, tomas.janeliunas@ssc.urm.lt. *Kristina Baubinaitė* – Viešosios įstaigos „Strateginių studijų centras“ – analitikė, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto magistrantė, J. Tumo-Vaižganto g. 2, LT-01511 Vilnius, tel. (5) 236 24 81, kristina.baubinaite@ssc.urm.lt.

gaubia NATO saugumo skėtis, vis dėlto Rusija jai išlieka svarbus grėsmės šaltinis. Net ir Lietuvos visuomenė, iš esmės dar gana inertiška ir nemaža dalimi nostalgiska sovietinei praeičiai, vertina Rusiją kaip nedraugišką šalį (2004 m. lapkričio mėn. „Spinter“ vykdytos apklausos duomenimis, 53% Lietuvos gyventojų mano, kad Rusijos politika yra nedraugiška Lietuvos atžvilgiu¹). Rusija savo veiksmis tik stiprina šios grėsmės suvokimą. Arogantiški Rusijos atstovų pasisakymai dėl Lietuvos okupacijos pripažinimo ir II-ojo pasaulinio karo pabaigos vertinimo ar daug įtarimų tebekeliantis Lietuvos oro erdvės pažeidimas, kuomet 2005 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos teritorijoje sudužo Rusijos naikintuvas Su-27, yra akivaizdūs pavyzdžiai, iliustruojantys Rusijos nedraugiškumą Lietuvai.

Šios istoriškai susiklosčiusios ir tebeegzistuojančios grėsmės akivaizdoje Lietuvos siekis stiprinti savo užsienio politikos aktyvumą yra natūralus pasirinkimas: tik būdama aktyvi, Lietuva gali toliau stiprinti savo struktūrinę galią, daryti įtaką regiono geopolitiniams procesams ir išvengti „keičiamos kortos“ likimo galingųjų žaidime.

Vis dėlto Lietuvos geopolitinės charakteristikos neleidžia tikėtis didelės įtakos net regiono mastu, jei Lietuva veiktų viena. Todėl būtinas ir racionalus uždavinys – surasti tinkamų strateginių sąjungininkų, su kuriais veikiant kartu būtų galima stiprinti ir savo įtaką.

Strateginių sąjungininkų paieškos globaliu mastu iš esmės buvo baigtos dar pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais – tik JAV galėjo tapti adekvačia geopolitine jėga, padedančia Lietuvai ištrūkti iš Rusijos įtakos ir įsilieti į NATO gynybinį aljansą. Tačiau tapus NATO nare ir atitinkamai sumažėjus JAV dėmesiui, sustiprėjo poreikis turėti ir strateginį partnerį regioniniu lygiu.

Lietuvos pasirinkimas tarp potencialių strateginės partnerystės krypčių nėra didelis. Trijų Baltijos valstybių aljansas nėra patrauklus vien dėl sąlygiškai menkos tokio aljanso galios regiono mastu. Be to, kaip rodo istorinė patirtis, jis greičiausiai ir nebūtų patvarus². Strateginių studijų centras pateikė gana išsamią analizę, kokios galėtų būti Lietuvos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimo galimybės³. Galimybes stiprinti bendradarbiavimą su vienu svarbiausiu regiono veikėju – Vokietija – aptariamoms E. Motiekos ir L. Kasčiūno straipsnyje „Lietuvos ir Vokietijos santykiai XXI a. pradžios globalių geopolitinių iššūkių kontekste“.

Vis dėlto šiame straipsnyje laikomasi prielaidos, kad racionaliausia strateginės partnerystės kryptis būtų potencialus Lietuvos ir Lenkijos aljansas. Bاندant pagrįsti šią prielaidą straipsnyje analizuojami Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniai interesai, jų suderinamumas (koherentiškumas), apžvelgiamos sąlygos, galinčios sustiprinti strateginės partnerystės plėtrą, ir pateikiami labiausiai tikėtini tolimesnio Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo scenarijai.

¹ DELFI, „Spinter tyrimai“, *Daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų mano, kad Rusijos politika nėra draugiška Lietuvos atžvilgiu*, 2004 lapkričio 9 d., <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5445986&categoryID=754662&enddate=1100016138>, 15 05 2005.

² Daugiau apie Baltijos valstybių geoistorinius bruožus žr.: Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 83–196.

³ Strateginių studijų centras, *Šiaurės šalių geostrateginė svarba Lietuvai*, Vilnius: Eugrimas, 2005.

1. Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės prielaidos

1.1. Lenkijos geopolitiniai interesai globaliu ir regioniniu lygiu

Kaip teigia Č. Laurinavičius, E. Motieka ir N. Statkus, „[...] Lenkija yra *diskontinentinės* geostrateginės zonos europinės dalies valstybė – dėl savo geopolitinės padėties ji traukia trijų didžiausių geopolitinių veikėjų (JAV, ES, Rusijos) dėmesį“⁴. Nors Lenkijos, kaip vidutinės valstybės, geopolitika nukreipta į Europos regioną, tačiau jos „[...] geostrategija turi ir globalių siekių“⁵. Taigi svarbiausias Lenkijos geopolitinis interesas globaliame geopolitikos lygmenyje – nors iš dalies turėti įtakos šiuo lygiu priimamiems sprendimams. Galima išskirti kelis geostrategijos vektorius, kuriuos derindama Lenkija tikisi įgyvendinti šiuos interesus.

Visų pirma, „[...] Lenkijos galimybes daryti įtaką globaliems geopolitiniams procesams apibrėžia jos orientacija į JAV, kaip strateginę partnerę“⁶. Strateginė partnerystė su JAV Lenkiją sąlygiškai apsaugo nuo kitų ją supančių geopolitinių veikėjų – Rusijos ir Vokietijos – potencialių geopolitinių manipuliacijų, galinčių mažinti Lenkijos geopolitinį subjektiškumą, apraiškų ir suteikia Lenkijai tam tikrą atspirties tašką arba, paprasčiau tariant, saugumo garantijas siekiant įgyvendinti savo regioninius geopolitinius interesus.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Lenkijos geopolitinio manevro laisvę iš dalies vis dar riboja gana silpna jos ekonomika. Vystydama strateginės partnerystės ryšius su JAV, Lenkija, viena vertus, didina savo struktūrinę galią, kuri jai suteikia papildomų svertų sąveikaujant su santykiškai stipresnėmis valstybėmis (Rusija, Vokietija) ir, antra vertus, tuo pačiu metu kuria palankią geopolitinę terpę savo santykinės, daugiausia – ekonominės galios augimui. Kitaip tariant, struktūrinės galios per JAV akumuliaciją skatina Lenkijos, kaip svarbios geopolitinės „žaidėjos“ Europos regiono mastu, įvaizdžio sklaidą, o tai savo ruožtu lemia didesnę Lenkijos svorį ES (svarbiausio Lenkijai ekonominių resursų šaltinio) sprendimų priėmimo mechanizme. Taigi ši pastanga – remiantis JAV, stiprinti savo įtaką ES sprendimų priėmimo procese – galėtų būti traktuojama kaip antroji globalių interesų turinčios Lenkijos geostrateginė kryptis.

Galiausiai trečioji tokio pobūdžio kryptis arba vektorius, orientuotas į Lenkijos galimybių daryti įtaką procesams, vykstantiems globaliame geopolitikos lygmenyje, didinimą sietinas su aktyvia Lenkijos veikla NATO formate. Narystė NATO Lenkijai suteikė galimybę prisiimti išorinę aplinką formuojančio geopolitinio subjekto vaidmenį – ypač tai taikytina Lenkijos regioninei politikai,

⁴ Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 293.

⁵ Lenkijos Respublikos Seimas, *Lenkijos nacionalinio saugumo strategija*, Varšuva, 2000 m. sausio 4 d., <http://www.poland-embassy.si/eng/politics/strategy.htm>, 20 05 2005.

⁶ Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 300.

kurios aktyvus vykdymas iš esmės galėtų būti traktuojamas kaip Lenkijos galimybių daryti įtaką globalios geopolitikos procesams prielaida. Siekdama didinti savo geopolitinį reikšmingumą, Lenkija remia JAV antiteroristinę kampaniją: ji aktyviai dalyvauja JAV ir NATO organizuojamose taikos palaikymo operacijose, taip pat aktyviai rėmė JAV kare su Sadamo Huseino režimu Irake⁷. Būtent Lenkijai JAV suteikė vieno iš trijų Irako administracinių sektorių kontrolę. Jungtinėms Amerikos Valstijoms Lenkija po Didžiosios Britanijos tampa bene svarbiausia partnere Europoje. Ji yra aktyvi NATO transformavimo ir stiprinimo šalininkė, pasisako už Aljanso prioritetą Europos saugumo struktūroje ir kartu už JAV pozicijų kontinente išsaugojimą bei stiprinimą⁸. Taigi strateginė partnerystė su JAV gali užtikrinti palankų Lenkijai galios balansą Europos saugumo sistemoje ir suteikti jai svertus nors iš dalies veikti globalių geopolitinių procesų dinamiką.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad „[...] Lenkija turi savo įvaizdžio propagavimo pasaulyje strategiją“⁹. Istoriskai susiformavusio Lenkijos geopolitinio kodo – *kresų* (t. y. Lenkijos rytinių pakraščių polonizavimo, kaip civilizacijos atnešimo) pėdsakai (nors ir neryškūs bei „įvilkti“ į demokratijos „rūbą“) dabartinėje Lenkijos regioninėje politikoje Rytų (Ukrainos ir Baltarusijos) kryptimi liudija „[...] Lenkijos *civilizacinio mesianizmo* recidyvą“¹⁰. Tokio pobūdžio mitų gyvybingumas Lenkijoje prisideda prie įsitikinimo, kad, disponuodama dideliu kultūriniu civilizaciniu potencialu, Lenkija gali (o galbūt netgi turėtų) dalyvauti formuojant globalius geopolitinius procesus.

Apibendrinant galima būtų preziumuoti, kad Lenkija, kuri disponuoja stipriu kultūriniu–civilizaciniu potencialu, balansuodama tarp trijų svarbiausių globalios geopolitikos veikėjų (Rusijos, ES ir JAV) ir vykdydama aktyvią bei daugiasluoksnę užsienio politiką (jos kertiniai elementai yra JAV ir ES Lenkijai teikiamų geopolitinės sklaidos galimybių derinimas, padedantis lygiagrečiai akumuliuoti struktūrinę ir santykinę galią bei aktyvi ir daugiabriaunė regioninė politika), turi didelį potencialą veikti tarptautinės sistemos konfigūracijos globaliame lygmenyje dinamiką.

Lenkijos siekis daryti įtaką globalių geopolitikos procesų raidai skatina vykdyti aktyvią formuojančią regioninę politiką, kuri leistų išvengti globaliame geopolitikos lygmenyje vykdomų didžiųjų geopolitikos veikėjų potencialių manipuliacijų apraiškų, mažinančių Lenkijos geopolitinį subjektiškumą. Lenkijos geopolitikos strategiją regioniniame lygmenyje iš esmės apibūdina šios valstybės siekis, remiantis strategine JAV parama, konsoliduoti Vidurio Rytų Europos regioną.

⁷ Zaborowski M., „From America’s protege to constructive European: Polish Security Policy in the twenty-first Century“, Paris: European Institute for Security Studies, 2004, <http://www.iss-eu.org>, 22 05 2005.

⁸ Lenkijos Respublikos Seimas, *Lenkijos nacionalinio saugumo strategija*, Varšuva, 2003 m. liepos 22 d., <http://www.poland-embassy.si/eng/politics/strategy.htm>, 20 05 2005.

⁹ Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 301.

¹⁰ Ten pat, p. 301.

Suirus SSSR, atgavusi visišką suverenumą Lenkija išskėlė Vyšegrado trikampio, turėjusio sujungti strateginiam bendradarbiavimui Lenkiją, Čekiją bei Vengriją, idėją. Lygiagrečiai šiam projektui buvo sukurta laisvosios prekybos tarp šių šalių organizacija CEFTA¹¹, tačiau šie projektai neįgijo pagreičio. Naują postūmą Vidurio Rytų Europos regiono konsolidacijai suteikė Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos įstojimas į NATO 1999 m., nes išaugo šio regiono svarba JAV geopolitiniame kode. Būtent todėl Lenkijai, kuri orientuojasi į strateginės partnerystės ryšius su JAV, atsirado galimybė užtikrinčiau, tvirčiau bei aktyviau siekti savo geostrateginių tikslų regione. JAV atvirai deklaruoja pritarimą Lenkijos geopolitinių tikslų įgyvendinimui, todėl ima ryškėti „[...] kontūrai iš esmės naujo geopolitinio junginio: Vidurio Rytų Europos šalys + JAV“¹². Galima prognozuoti, kad jei šis vienijimasis įgis pagreitį, Lenkijai atiteks lyderės vaidmuo regione.

Svarbiausio Lenkijos geopolitinio intereso regioniniame lygmenyje – Vidurio Rytų Europos regiono konsolidacijos – bene esminė prielaida yra efektyvi Lenkijos Rytų politika, kurios tikslas „[...] ilguoju laikotarpiu tapti svarbiu veiksniu formuojant bendrą NATO ir ES Rytų politiką“¹³. Ši geopolitinė kryptis bei strateginės partnerystės su JAV gilinimas pastaruoju metu traktuotini kaip Lenkijos geostrategijos prioritetai, kadangi sutelkia didelį struktūrinės galios generavimo potencialą. Kiti Lenkijos regioninės geopolitikos vektoriai, orientuoti į Vidurio Azijos, Šiaurės šalis, taip pat – į Rytų Pabaltijį (taigi ir Lietuvą), šiuo metu nėra labai aktyvūs iš dalies dėl to, kad Lenkija tiek dėl struktūrinio, tiek dėl santykinio pobūdžio resursų stokos artimiausiu metu nėra pajėgi plėsti savo įtakos šiomis kryptimis.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lenkija, užimdama lyderės poziciją Vidurio Rytų Europos konsolidacijos procese, laikosi savo geopolitinių interesų vektorių diversifikacijos ir suderinamumo taktikos. Remdamasi strategine JAV parama, kuri didina Lenkijos struktūrinę galią, Lenkija ją išnaudoja santykiuose su ES: siekiama pasinaudoti ES Lenkijai teikiamomis ekonomikos plėtros galimybėmis ir ypač – ES parama įgyvendinant vadinamąją Europos Kaimynystės (t. y. ES santykių su Rytinėmis kaimynėmis) politiką. Be to, šis balansavimas tarp didžiųjų geopolitikos veikėjų ir aktyvi geopolitinių interesų sklaida Vidurio Rytų Europos regione Lenkijai lyg ir padeda formuoti efektyvų buferį nuo tiesioginės Rusijos įtakos ir mažina potencialių Vokietijos ir Rusijos geopolitinių manipuliacijų Lenkijos atžvilgiu apraiškų galimybes. Todėl formuojasi tam tikro pobūdžio Lenkijos regioninio lygmens geostrategijos taktikos grandinė: šios grandinės pradžioje „atsektume“ Lenkijai teikiamą JAV paramą, kuri vėliau – ES bei NATO formatuose – transformuojama į Lenkijos, kaip regiono

¹¹ Centrinės Europos laisvosios prekybos organizacija (*Central European Free Trade Agreement*) įkurta 1992 m. Varšuvoje, Lenkijoje, ir įteisinusi laisvosios prekybos režimą tarp Lenkijos, Vengrijos, Čekijos, Slovakijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Slovėnijos.

¹² Zaborowski M., „From America's protegee to constructive European: Polish Security Policy in the twenty-first Century“, Paris: European Institute for Security Studies, 2004, <http://www.iss-eu.org>, 22 05 2005.

¹³ Sirutavičius V., „Lithuanian – Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 2, 1998, p. 17–18.

lyderės, įvaizdžio sklaidą, o tai savo ruožtu laiduoja didesnę Lenkijos svorį ES, NATO, o eventualiai ir geopolitinių sprendimų priėmimo procesuose. Šios grandinės efektyvaus cirkuliavimo užtikrinimas šiuo metu galėtų būti traktuojamas kaip Lenkijos geopolitinis interesas iš esmės, kadangi ilguoju laikotarpiu jis neabejotinai padidintų Lenkijos struktūrinę bei santykinę galią ir padėtų nors iš dalies neutralizuoti geopolitinės situacijos konjunktūriškumo apraiškas Vidurio Rytų Europos regione.

1.2. Lietuvos geopolitiniai interesai globaliu ir regioniniu lygiu

Lietuva priklauso konjunktūriniam geopolitiniam subregionui, kuris atsirado susidūrus priešingoms geopolitinėms jėgoms¹⁴. Būdamą maža valstybė, Lietuva iš esmės negali turėti ambicijų veikti globalius procesus, tačiau, siekdamą išlaikyti geopolitinį subjektiškumą, ji privalo savo geopolitinį kodą kreipti geopolitinių veikėjų galimų geopolitinių manipuliacijų neigiamų pasekmių Lietuvai neutralizavimo linkme. Tokios geostrategijos pagrindas – valstybės santykinės ir struktūrinės galios stiprinimo procesas. Šį procesą stimuliuotų Lietuvos išitraukimas į geopolitinius Vidurio Rytų Europos regione besiformuojančius aljansus, blokuojantis su panašių geopolitinių interesų turinčiomis valstybėmis.

Kita vertus, atkūrus Lietuvos valstybingumą ir maštant apie valstybės nepriklausomybės įtvirtinimo alternatyvas, buvo svarstomos kelios Lietuvos užsienio politikos vizijos alternatyvos. Lietuvai atmetus neutraliteto politikos alternatyvą, buvo pasirinkta integracijos į Vakarų demokratines struktūras kryptis, potencialiai turėjusi atverti kelią Lietuvos struktūrinės ir santykinės galios didinimui: „[...] nubrėžtos trys pagrindinės Lietuvos užsienio politikos kryptys – narystė ES, narystė NATO, geri kaimyniniai santykiai – tapo savotiška doktrina, pagal kurią buvo formuojama visa valstybės politika“¹⁵. Tačiau egzistavo trys keliai, kuriais Lietuva galėjo bandyti įtvirtinti savo geopolitinį subjektiškumą ir/ar glaudžiau susisieti su vakarietiškomis struktūromis, – per Lenkiją, per Šiaurės šalis arba blokuodamasi si kitomis Rytų Pabaltijo valstybėmis Latvija bei Estija.

Baltijos valstybių geopolitinio aljanso galimybę galėtų suponuoti šių šalių priklausymas tam pačiam – Rytų Pabaltijo – geopolitiniam subregionui, bene identiškai nacionalinio saugumo interesai, intensyvūs ekonominiai ir politiniai kontaktai, tarp šių valstybių išplėta infrastruktūra („[...] sukurianti vienišą judėjimo areną – geopolitinį subregioną“¹⁶). Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Baltijos valstybės po nepriklausomybės atgavimo ėmė stipriai skirtis geopolitinės orientacijos vektoriais. Estija labiau orientavosi į Šiaurės šalis, Lietuva – į Vidurio Rytų Europos regioną, o Latvija bandė veikti kaip Rytų Pabaltijo

¹⁴ Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai: tyrimo metodologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, p. 118.

¹⁵ Paulauskas A., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Kalba Vilniaus universitete, Vilnius, 2004 m. gegužės 24 d.

¹⁶ Cohen S. B., *Geography and Politics in a World Divided*, London, Toronto, New York: Oxford University Press, 1973, p. 59.

subregiono įcentrinė jėga. Skirtingų geopolitinės orientacijos vektorių kontekste natūraliai ėmė reikštis Baltijos valstybių bendrumo erozija. Būtent todėl artimiausiu metu Baltijos šalių geopolitinio aljanso tikimybė yra išties nedidelė. Kita vertus, net ir sudarius tokio pobūdžio aljansą, jo potencialas būtų pernelyg menkas ir „[...] nesudarytų sąlygų efektyviai balansuoti įvairiuose JAV–ES–Rusijos santykių scenarijuose, tuo pat metu dalyvaujant daugiašalėse iniciatyvose ir akumuliuojant struktūrinę galią už valstybių sienų“¹⁷. Be to, toks geopolitinis aljansas, turint galvoje menką Baltijos šalių santykinę bei struktūrinę galią ir jų totalią energetinę priklausomybę nuo Rusijos, išliktų atviras Rusijos įtakai, todėl didžiąja dalimi yra nesuderinamas su Lietuvos geostrateginiu tikslu – išlaikyti ir stiprinti geopolitinį subjektiškumą.

Lietuva, pasirinkusi geostrateginės orientacijos į Šiaurės šalis kursą, potencialiai galėtų tapti Šiaurės Europos, Vidurio Europos ir Rytų Europos geopolitine sąsaja. Ši geopolitinė funkcija galėtų sudaryti sąlygas Lietuvai integruotis į ES ekonominių branduolių, t. y. suteikti Lietuvai vadinamojo „minkštojo“ saugumo garantijas ir laipsniškai evoliucionuoti į valstybę, turinčią „auksinės provincijos“ padėtį. Kita vertus, turint galvoje tai, kad „[...] Šiaurės šalys Rytų Pabaltijo valstybių saugumo klausimus vis dar mato tik bendros politikos Rusijos atžvilgiu kontekste [...]“¹⁸, Lietuvos kooperacijos su Šiaurės šalimis darinys išliktų atviras Rusijos įtakai ir iš dalies yra nesuderinamas su Lietuvos strategijai keldintina užduotimi – iš esmės siekti neutralizuoti galimas geopolitinių veikėjų manipuliacijų neigiamas pasekmes Lietuvos geopolitiniams interesams.

Lietuvai išstojus į ES bei NATO ir bent formaliai užsitikrinus „kietojo“ bei „minkštojo“ (ilguoju laikotarpiu įsisavinant narystės ES teikiamus privalumus) saugumo garantijas, buvo pasiekti du nuo nepriklausomybės laikų svarbiausi užsienio politikos tikslai, todėl natūraliai iškilo būtinybė peržiūrėti ir atnaujinti užsienio politikos gaires bei kryptis. Iš dalies pakitusią Lietuvos užsienio politikos viziją bei misiją atspindi 2004 m. Lietuvos politinio elito suformuluota vadinamoji „Naujosios Lietuvos užsienio politikos“ koncepcija. Pagrindinė jos nuostata yra tokia: Lietuva turi tapti regiono lydere. Iš esmės tai reikštų Lietuvos pastangas „[...] tapti aktyvia, matoma pasaulyje ir įtakinga regione valstybe, siekiančia toliau plėsti saugumo ir stabilumo zoną Europoje ir jos kaimynystėje, išlikti aktyvia tarptautinės bendruomenės nare, plėtoti regione solidarumo, patikėjimo ir skaidrumo politiką, toliau skleisti demokratines vertybes“¹⁹.

Šiam tikslui įgyvendinti būtina palanki tarptautinės aplinkos, kuri didžiąja dalimi nulemia Lietuvos geopolitikos tendencijas, konfigūracija. Esminis Lietuvos geopolitikos interesas globaliame lygmenyje – euroatlantinio aljanso stiprinimas, didinant ES ir NATO sąveiką. Taip formuotąsi palanki terpė Lietuvos struktūrinei (per aktyvią JAV remiamą Lietuvos regioninę politiką ir dalyvavimą NATO misijose) bei santykinę (išnaudojant ES teikiamas ekonomikos

¹⁷ Agnew J., *Geopolitics: Re-visioning World Politics*, London: Routledge, 1998, p. 2.

¹⁸ Strateginių studijų centras, *Šiaurės šalių geostrateginė svarba Lietuvai*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 17.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių Lietuvai tapus visateise NATO ir Europos Sąjungos nare*, Vilnius, 2004 m. gegužės 1 d.

plėtos galimybes) galiai didinti. Lietuvai ypač svarbu, kad NATO išliktų veiksminga saugumo ir gynybos organizacija: „[...] saugumo politikos srityje NATO ir ES turi kuo glaudžiau bendradarbiauti, viena kitos nedubliuodamos“²⁰.

Kadangi neutralitetas ir blokavimas su Šiaurės šalimis negali Lietuvai užtikrinti „kietojo“ saugumo garantijų, šiuo metu optimalus Lietuvos geopolitinio kodo variantas būtų orientacija į Lenkiją bei strateginių santykių su šia valstybe stiprinimą. Šią prielaidą didžiąja dalimi atspindi bei patvirtina Lietuvos „Naujosios užsienio politikos“ koncepcijos nuostatos, kuriose akcentuojama, jog Lietuva yra pajėgi tapti regiono lydere per narystės ES bei NATO kokybę ir aktyviai plėtojamus strateginės partnerystės santykius su Lenkija, nes šiuo metu tik „[...] Lenkija galėtų suteikti daugiau svorio Lietuvos užsienio politikai regiono mastu“²¹. Lietuva, būdama maža valstybė, negali veikti globalių geopolitikos procesų, tačiau, plėtodama strateginės partnerystės ryšius su Lenkija, ji, bent teoriškai, įgytų tokią galimybę ir galėtų bandyti kaupti globalių geopolitinių procesų tendencijas Vidurio Rytų Europos regione sau palankia linkme. Kadangi Lenkiją ir JAV saisto strateginės partnerystės santykiai, derindama savo užsienio politiką bei stiprindama partnerystės ryšius su Lenkija, Lietuva užsitikrintų didesnę JAV – paramą savo geopolitiniams interesams įgyvendinti. Lietuvos ir Lenkijos bendra geostrateginė kryptis į rytines ES kaimynes (Baltarusiją, Ukrainą, Rusiją) gali tapti reikšmingu JAV instrumentu, siekiant vesternizacijos ir demokratizacijos plėtos vadinamojoje diskontinentinėje geostrateginėje zonoje, todėl Lietuvai (veikiant kartu su Lenkija) atsirastų potenciali galimybė bent iš dalies daryti įtaką didžiųjų geopolitikos veikėjų (JAV, ES ir Rusijos) sąveikos tendencijoms Rytų Europos bei Rytų Pabaltijo regionuose ir taip veikti globalios geopolitinės situacijos raidą.

Kaip ilgalaikės užsienio politikos strategijos imperatyvą pasirinkusi aktyvaus geopolitikos subjekto, vykdančio formuojančią užsienio politiką, vaidmenį, Lietuva turėtų vykdyti aktyvią ir selektyvią (orientuotą kryptimis, kuriose būtų daugiausia galimybių akumuliuoti santykinę ir struktūrinę galią) regioninę politiką, kuri stimuliuotų Lietuvos geopolitiniams interesams palankių procesų globaliame geopolitikos lygmenyje raidą.

Vadinamosiose „Naujosios Lietuvos užsienio politikos“ gairėse įvardijama net dešimt Lietuvos užsienio politikos vektorių. Apibendrinant galima būtų išskirti svarbiausius iš jų: visavertė Lietuvos integracija į ES ir NATO bei šių aljansų sąveikos skatinimas, Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės santykių gilinimas, aktyvi politika, orientuota į demokratinių vertybių plėtrą rytinėse Lietuvos kaimynėse – Rusijoje (ypač – Kaliningrado srityje), Baltarusijoje, Ukrainoje²². Būtent pastarasis – į ES rytines kaimynes orientuotas – geostrateginis vektorius šiuo metu Lietuvai potencialiai galėtų tapti didžiausiu struktūri-

²⁰ Paulauskas A., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Kalba Vilniaus universitete, Vilnius, 2004 m. gegužės 24 d.

²¹ Daniliauskas J., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Pranešimas konferencijoje „Lietuva po Seimo rinkimų 2004“, Vilnius, 2004 m. lapkričio 19 d.

²² Paulauskas A., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Kalba Vilniaus universitete, Vilnius, 2004 m. gegužės 24 d.

nės galios didinimo šaltiniu. Sąlygas Lietuvai aktyviai dalyvauti Rytų Europos (Baltarusijos ir Ukrainos) politiniuose procesuose sudaro ir istoriniai šių valstybių ryšiai – LDK reminiscencija bei bendra patirtis Sovietų Sąjungoje. Taigi „[...] Lietuva, integruodamasi į ES bei NATO, potencialiai galėtų tapti geopolitinės sąsajos valstybe, tarpininkaujančia transatlantinių struktūrų santykiuose su Rytų Europos (Ukraina, Baltarusija, Moldova, Pietų Kaukazo šalys) valstybėmis ir skatinančia jų demokratizaciją bei geopolitinę orientaciją į euroatlantinę erdvę“²³. Tai neabejotinai padidintų didžiųjų geopolitinių veikėjų dėmesį Lietuvai ir sudarytų galimybes jos struktūrinei galiai augti.

Kita vertus, akivaizdu, kad Lietuva, būdama maža valstybė, vargu ar sugebės viena vykdyti plataus masto efektyvią regioninę politiką, todėl natūraliai išskyla strateginių partnerių, turinčių panašių užsienio politikos tikslų, paieškos būtinybę. Galima būtų preziumuoti, kad efektyvios ir sėkmingos Lietuvos regioninės politikos „raktas“ slypi strateginėje partnerystėje su Lenkija. Būtent per Lenkiją Lietuva galėtų „[...] formuoti prielaidas savo, kaip vieno iš Vidurio ir Rytų Europos subregiono lyderių, iškilimui“²⁴. Bendradarbiavimas su Lenkija, kaip efektyvios Lietuvos regioninės politikos prielaida, gali būti pagrįstas tuo, kad daugelyje sričių šių šalių geopolitiniai interesai sutampa [apie tai bus kalbama kitoje šio straipsnio dalyje – T. J., K. B.]. Šiuo metu Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės santykių gilinimas traktuotinas kaip prioritetas Lietuvos geopolitikos regioninių interesų hierarchijoje, kadangi suteiktų Lietuvai galimybę užsitikrinti glaudesnę ryšį su JAV, aktyviau ginti savo interesus ES ir sudarytų prielaidas Lietuvai atlikti geopolitinės sąsajos tarp Šiaurės ir Pietų Europos funkciją. Tai neabejotinai didintų Lietuvos struktūrinę ir santykinę galią bei eventualiai prisidėtų prie Lietuvos geopolitinės aplinkos konjunktūriškumo apraiškų mažinimo.

2. Lietuvos ir Lenkijos geopolitinių interesų koherentiškumas

Lietuva nevengia dažnai pabrėžti strateginės partnerystės su Lenkija. Galima netgi teigti, kad Lenkija Lietuvai dvišaliuose santykiuose yra svarbiausia partnerė. Tokia nuostata įtvirtinta ar netiesiogiai atsispindi daugumoje Lietuvos užsienio politikos dokumentų. Nuo 1997 m. veikia Lietuvos ir Lenkijos prezidentų konsultacinis komitetas, Parlamentinė Asamblėja, Vyriausybių bendradarbiavimo taryba. Aktyvų abiejų šalių bendradarbiavimą liudija ir dažni susitikimai aukščiausiu ar vyriausybių atstovų lygiu.

Vienas iš svarbiausių politinių bendradarbiavimą tarp Lenkijos ir Lietuvos stabdančių veiksnių yra didelis santykinės (kartu ir struktūrinės) galios skirtumas tarp Lietuvos ir Lenkijos. Vien dėl šių skirtumų Lietuva negali būti

²³ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 1*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

²⁴ Ten pat, p. 1.

vertinama kaip lygiavertė Lenkijos partnerė. Ši teiginį dar labiau sustiprintų istorinio Lietuvos vaidmens Lenkijos vidaus ar užsienio politikoje ir atvirkštinės įtakos santykis. Todėl Lenkijos ir Lietuvos strateginę partnerystę galima būtų pavadinti tik daline arba vienkrypte: Lietuvai ši strateginė partnerystė yra būtinybė, užsitikrinant paramą savo saugumo ir užsienio politikos interesams; Lenkija dažniausiai apie strateginę partnerystę kalba tik santykiuose su Lietuva, tačiau apskritai Lenkijos užsienio politikoje Lietuva užima tik šalutinį, nors ir ne mažareikšmių, vaidmenį. Iš esmės Lietuvos užsienio politika, Varšuvos akimis, galėtų būti laikoma kaip Lenkijos užsienio politikos dalinė projekcija.

Spartėjant ekonominei globalizacijai pasaulinė ekonomika tapo svarbiu veiksnium, lemiančiu valstybių saugumą bei prestižą, todėl labai padidėjo geoekonomikos reikšmė²⁵. Lietuvos ir Lenkijos geoekonominius interesus galima būtų traktuoti kaip tam tikrą šių šalių geopolitinių interesų lokalizaciją arba kaip dar vieną strateginės partnerystės santykių formavimo mechanizmą grandį. Būtent nuo to, kaip ekonominių (taip pat ir kultūrinių) santykių lygmenyje lokalizuosis Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniai interesai, didžiąja dalimi priklausys ir šių šalių strateginių santykių kokybė, todėl būtina analizuoti Lietuvos ir Lenkijos ekonominių santykių kryptis, kurios driekiasi lygiagrečiai geopolitiniais šių šalių interesams. Ekonominių Lietuvos ir Lenkijos santykių intensyvumas kol kas yra gerokai mažesnis nei politinio bendradarbiavimo.

2004 m. (žr. 1 lentelę) Lietuvos eksportas į Lenkiją siekė 1243,6 mln. litų, arba 4,8% viso Lietuvos eksporto (5 vieta pagal svarbiausias eksporto šalis), importas iš Lenkijos sudarė 2630,5 mln. litų, arba 7,6% viso importo (3 vieta pagal svarbiausias importo šalis).

1 lentelė Svarbiausios Lietuvos užsienio prekybos partnerės²⁶

Valstybė	Eksportas (% bendro eksporto)	Importas (% bendro importo)
Rusija	9,1	22,3
Vokietija	10,2	16,9
Latvija	10,1	3,8
Lenkija	4,8	7,6
Prancūzija	6,3	3,2
Nyderlandai	4,8	4

Atitinkamai Lenkijos eksportas į Lietuvą sudarė 1,8% viso eksporto (15 vieta), o importas iš Lietuvos sudarė 0,6% viso Lenkijos importo (26 vieta)²⁷. Akivaizdu, kad Lietuvos ekonominė reikšmė Lenkijai yra itin nedidelė. Lenkijos investicijos (žr. 2 lentelę) Lietuvoje taip pat nėra gausios – 2005 m. pradžioje jos siekė 290 mln. litų (pagal šį rodiklį Lenkija buvo 19 vietoje).

²⁵ Schweller R. L., „Realism and Present Great Power System: Growth and Positional Conflict over Scarce Resources“ in Kapstein E. B., Mastanduno M., ed., *Unipolar Politics: Realism and State Strategies After the Cold War*, New York: Columbia University Press, 1999, p. 29.

²⁶ Lietuvos ūkio ministerija, Užsienio prekyba, http://www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/apzvalg-04.doc.

²⁷ Lietuvos Statistikos departamentas, Statistika, Užsienio prekyba, <http://www.std.lt/web/main.php?parent=524>.

2 lentelė Lenkijos tiesioginės investicijos į Lietuvos Respubliką (metų pradžioje)²⁸

Valstybė	Investuotojų skaičius						Tiesioginės užsienio investicijos, mln.Lt					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lenkija	113	111	107	126	126	126	162,9	204,9	229,1	283,3	278,5	290,0

Tokių palyginti neintensyvų ekonominių bendradarbiavimą galima paaiškinti ne tik kol kas menku Lenkijos ir Lietuvos verslo agresyvumu užsienio rinkose, bet ir neišplėtotą infrastruktūrą tarp Lenkijos ir Lietuvos. Per Lietuvą eina nedideli tranzito srautai į ar iš Lenkijos, iki šiol Lietuva ir Lenkija neturi ne tik bendrų energetinių šaltinių tinklų (naftotiekių, dujotiekių, elektros tinklų), bet ir nebaigti transporto magistralinių kelių projektai (Via Baltika, Rail Baltika). Ekonominė prasme Lietuva Lenkijai nėra itin svarbi tranzitinė šalis. Per Lietuvą tranzitu gali būti gabenami kroviniai iš esmės tik į Latviją, Estiją, Suomiją, šiek tiek – į Vakarų Šiaurės Rusijos regioną (daugiausia į Sankt Peterburgą). Lietuvai tranzitas per Lenkiją yra svarbesnis – per ją eina prekių srautai į Vakarų Europą bei Vidurio ir Pietryčių Europos kryptimi.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į Lietuvos – Lenkijos kultūrinius santykius. Nuo to, kaip kultūrinių santykių lygmenyje lokalizuosis Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniai interesai, nemaža dalimi priklausys ir šių šalių strateginių santykių kokybė. Lietuvos ir Lenkijos kultūrinė svarba gali būti apibrėžta dviem svarbiausiais faktoriais: bendra istorinė patirtis ir gana svarbios lenkų ir lietuvių, kaip tautinių mažumų, grupės Lietuvoje ir Lenkijoje. Manoma, kad Lenkijoje šiuo metu gyvena apie 30 tūkst. lietuvių (daugiausia – Palenkės (*Podlaskie*) vaitadijos Punsko, Seinų ir Suvalkų valsčiuose)²⁹. Lietuvoje lenkai yra didžiausia tautinė mažuma: surašymo duomenimis, 2001 m. gyveno apie 235 tūkst. lenkų (6,74% visų gyventojų). Tautinių mažumų politika yra vienas svarbiausių (o neretai ir vienas jautriausių) dvišalių santykių aspektų. Didelė lenkų bendruomenė Lietuvoje yra gana pastebima politiniame ir visuomenės gyvenime: lenkams atstovauja dvi politinės partijos (Lietuvos lenkų rinkimų akcija ir Lietuvos lenkų liaudies partija), Lietuvoje aktyviai veikia lenkų žiniasklaidos priemonės (radijo stotis „Znad Wili“ , dienraštis „Kurjer Wilenski“ ir kt.), visuomeninės organizacijos, 2002–2003 mokslo metais Lietuvoje veikė 81 mokykla, kurioje buvo dėstoma lenkų kalba.

Galima teigti, kad Lenkijos svarba Lietuvai (ypač politinė) yra daug didesnė nei Lietuvos svarba Lenkijai. Lenkijai Lietuva svarbi kaip politinė (dažnai ir karinė) partnerė, remianti Lenkijos iniciatyvas tarptautinėse struktūrose. Ekonominėje srityje Lietuva galėtų tapti aktyviau išnaudojamu tranzito koridoriu į Šiaurės Europą. Nors kol kas ekonominiai ryšiai nėra labai intensyvūs, jie turėtų pagyvėti po bendrų infrastruktūrinių projektų įgyvendinimo. Kultū-

²⁸ Lietuvos Statistikos departamentas, Statistika, Ūkis ir finansai, Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis investuotojas metų pradžioje, <http://www.std.lt/web/main.php?parent=365>, 25 04 2005.

²⁹ 2002 m. visuotinio surašymo Lenkijoje duomenimis, Lenkijoje gyveno tik 5639 lietuviai, tačiau tautinių mažumų atstovai teigia, kad surašymo duomenys yra netikslūs, o Lenkijoje lietuvių gyvena kur kas daugiau.

riškai Lenkija daro gana didelę įtaką Lietuvai, visų pirma – dėl ilgos bendros istorinės patirties ir per gausią lenkų bendruomenę Lietuvoje. Be to, Lenkija tradiciškai yra tiltas, kuriuo į Lietuvą ateina Vakarų Europos vertybės.

Trumpai aptarus Lietuvos ir Lenkijos geopolitinius interesus globaliame ir regioniniame lygmenyje bei apibrėžus abiejų šalių geoekonominius vektorius ir kultūrinės sąsajas, galima daryti prielaidą, kad šių šalių geopolitiniai interesai daugelyje sričių sutampa, o siekis šiuos interesus įgyvendinti natūraliai suponuoja galimybę (ir būtinybę) gilinti Lietuvos ir Lenkijos strateginę partnerystę.

Pirma, Lietuvos ir Lenkijos geopolitinių interesų panašumą iš dalies determinuoja tai, kad šios valstybės turi teritorinį sąlytį ir yra priskiriamos tai pačiai geostrateginei – rimlando – zonai. Itin svarbi ir bendra istorinė (tiek bendros valstybės XVI – XVII a., tiek sovietmečio) patirtis, kuri turėjo ir vis dar turi įtakos šių šalių visuomenių geopolitinės orientacijos bei gravitacijos tendencijoms.

Antra, geopolitinė Lietuvos ir Lenkijos padėtis lemia tai, kad abiejų šalių geopolitinių kodų nuostatas didžiąja dalimi determinuoja globalaus geopolitiko lygmens bei jame sąveikaujančių didžiųjų geopolitikos veikėjų sąveikos dinamika. Tai ypač pasakytina apie Lietuvą, kuri nedisponuoja dideliais struktūrinės bei santykinės galios resursais. Tuo tarpu Lenkija, palyginus su Lietuva, turi didelį struktūrinės ir santykinės galios potencialą ir todėl iš dalies yra pajėgi kreipti globaliame geopolitikos lygmenyje vykstančius procesus sau palankia linkme. Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės prielaidos globaliame lygmenyje didžiąja dalimi sietinos su po SSSR suirimo, atstačius Lietuvos ir Lenkijos suverenitetą, sutapusiu abiejų valstybių geostrateginiu tikslu – užtikrinti „kietąjį“ ir „minkštąjį“ saugumą. Šio tikslo siekimas suponavo Lietuvos ir Lenkijos geopolitinių interesų bendrumą: „[...] abi šalys savo saugumą susiejo su integracija į euroatlantines struktūras“³⁰. Žvelgiant iš globalaus geopolitiko lygmens perspektyvos, pačia bendriausia prasme šių tarptautinių struktūrų veiksmingumo ir tęstinumo garantu šiandien potencialiai pajėgios būti ES didžiosios valstybės ir JAV, užtikrinančios Vidurio Rytų Europos valstybių geopolitinio subjektiškumo tęstinumą „kryžminių“ garantijų pagrindu (ES yra šių šalių „minkštojo“, o JAV – „kietojo“ saugumo importo kanalas). Tiek Lietuva, tiek Lenkija yra suinteresuotos efektyviu transatlantinės saugumo sistemos funkcionavimu ir siekia kuo glaudesnio bendradarbiavimo su JAV. Apibrėžiant Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės potencialius privalumus šių valstybių santykių su JAV kontekste, pabrėžtina tai, kad Lietuvai per Lenkiją (kuri turi strateginę JAV paramą) būtų užtikrintas glaudesnis ryšys su JAV, tuo tarpu Lenkijai, siekiančiai lyderės Vidurio Rytų Europos regione statuso, gali būti naudinga politinė Lietuvos parama, kuri prisidėtų prie Lenkijos potencialo daryti įtaką globaliems geopolitiniais procesams augimo.

Iš to, kas pasakyta, akivaizdu, kad Lietuvos ir Lenkijos geopolitinių interesų koherentiškumas globaliame lygmenyje natūraliai sudaro sąlygas šių vals-

³⁰ Sirutavičius V., „Lithuanian – Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 2, 1998, p. 19.

tybių strateginės partnerystės plėtrai. Jei Lietuvos ir Lenkijos strateginę partnerystę globaliame lygmenyje hipotetiškai įvardytume kaip valstybių „strategiją“, tai regioninis šių valstybių bendradarbiavimas atitiktų „taktikos“ lygmenį. Kitaip tariant, bendradarbiavimas regioniniame lygmenyje turėtų būti nukreiptas į veiklą, kuri skatintų ir stimuliuotų geidžiamų procesų globaliame geopolitikos lygmenyje dinamiką. Atkreipę dėmesį į Lietuvos ir Lenkijos geopolitikos regioniniame lygmenyje vektorius, galime teigti, kad šių šalių regioninės politikos interesai taip pat turi daug sąlyčio taškų, todėl būtų racionalu siekti strateginio bendradarbiavimo įgyvendinant užsienio ir saugumo politiką regioniniu mastu³¹. Galima būtų išskirti šias perspektyvus Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo vykdant regioninę politiką sritis: bendradarbiavimas daugiašalių formatų (NATO, ES, BJVT ir kt.) viduje, bendra politika Baltarusijos ir Ukrainos atžvilgiu, derinama politika Rusijos (ypač Kaliningrado srities) atžvilgiu.

Analizuojant Lietuvos – Lenkijos bendradarbiavimą daugiašalėse institucijose, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad „[...] Lenkija atliko svarbų vaidmenį kaip Lietuvos advokatė pastarajai integruojantis į NATO“³². 1999 m. Lenkija tapo NATO nare, o Lietuva liko „už uždarytų aljanso durų“ dar keleriems metams. Tačiau, nepaisant to, Lietuvos ir Lenkijos dvišaliai santykiai ne tik nesu-silpnėjo, bet ir įgavo didesnę pagreitį. Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimo tolesnę plėtrą iš dalies diktavo daugelyje sričių sutampantys šių šalių geopolitiniai interesai. Žvelgiant iš Lietuvos pozicijų, teritoriniam sąlyčiui su NATO nare tapusia Lenkija buvo suteikta geostrateginė reikšmė, turint galvoje Lenkijos, kaip galimos atsvaros Rusijai, potencialą. Tuo tarpu Lenkijos (kaip tuo metu naujos NATO narės) požiūriu, Lietuva, atsižvelgiant į sąlyginį jos ekonominį ir politinį stabilumą, tapo svarbi kaip „[...] potenciali geopolitinė sąsaja tarp Rytų Pabaltijo regiono ir Rytų Europos, užimanti strategiškai svarbią poziciją formuojant Lenkijos Rytų politiką, kurios tikslas – ilguoju laikotarpiu tapti svarbiu veiksmu formuojant bendrą NATO ir ES Rytų politiką“³³. Be to, Lenkijos suinteresuotumą Lietuva lemia bendras grėsmės šaltinis – Rusija. Todėl Lenkija suinteresuota geopolitinės situacijos stabilumu Rytų Pabaltijyje.

Nors Lenkija ir Lietuva ES kontekste yra skirtingų kategorijų valstybės ir todėl gali turėti priešingus interesus ES integracijos ir ypač ES institucinės sąrangos klausimais, vis dėlto yra daugybė ES politikos sričių, dėl kurių Lietuvos ir Lenkijos pozicijos sutampa – tai užsienio politikos, saugumo ir gynybos, ekonominės plėtros ir daugybė kitų klausimų. Lietuva galėtų siekti pasinaudoti Lenkijos (kaip disponuojančios daug svaresne už Lietuvą struktūrine ir santykinė galia) didesne įtaka ES struktūrose, siekdama sau palankių sprendimų (pvz., tranzito per Kaliningrado sritį, sienų apsaugos ir kitais klausimais). Kita vertus, Lenkijai taip pat svarbi Lietuvos parama ES, nes ji padidina galimybes

³¹ Iš esmės tokia pat išvada daroma ir Czeslawo Okinczyco straipsnyje „Ten Years of Lithuanian – Polish Reconciliation“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 1(7), 2001.

³² Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 306.

³³ Sirutavičius V., „Lithuanian – Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 2, 1998, p. 17–18.

Lenkijai įgyvendinti savo geopolitinę ambiciją – tapti Vidurio Rytų Europos regiono lydere. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad jei Europos Sąjungoje susiformuos tam tikro pobūdžio ekonominis „branduolys“ ir į jį bus įtraukta Lenkija, Lietuvai, glaudžiai bendradarbiaujant su Lenkija, būtų įmanomas kito lygmens santykis su ES branduolio valstybėmis ir galimybė vykdyti aktyvią užsienio politiką.

Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad vienas svarbiausių Lenkijos regioninės geopolitikos vektorių yra Rytų Europa. Lietuvos geostrategijoje Rytų politika taip pat yra prioritetų sąrašė, tačiau Lietuva, būdama maža valstybė, vargu ar yra pajėgi savarankiškai vykdyti plataus masto politiką Rytų Europos šalyse. Todėl galima teigti, kad Lietuvai potencialiai atsirastų galimybė efektyviai įgyvendinti savo geopolitinius interesus Rytų Europoje tik veikiant su santykiškai ir struktūriškai gerokai pajėgesne Lenkija. Būtent šis (ES kaimynystės politikos) regioninės geopolitikos vektorius, galėtų būti traktuojamas kaip tam tikro pobūdžio „geostrateginė ašis“, potenciali suteikti bene stipriausią impulsą realios Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės formavimuisi. Tiek Lietuva, tiek Lenkija pasisako už Ukrainos demokratizaciją ir „[...] yra pasirengusios perteikti jai savo patirtį eurointegracijos srityje [...]. Taip pat abi šalys remia pilietinės visuomenės kūrimo ir demokratizavimo procesą Baltarusijoje“³⁴. Būtent santykiuose su Ukraina (ir galbūt su Baltarusija) Lenkijai svarbus Lietuvos dalyvavimas. Ukrainoje ir Baltarusijoje dėl istorinių priežasčių yra išlikusių kai kurių polonofobijos apraiškų, todėl Lenkijai kai kuriais atvejais būtų palankiau veikti kartu su Lietuva (arba per Lietuvą kaip tarpininkę) įgyvendinant savo politiką Ukrainos ir Baltarusijos atžvilgiu³⁵. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europoje Lietuva jau dabar laikoma kaip tam tikras „kontaktinis asmuo“ santykiams su Baltarusija (Lietuvos ambasada Minske yra NATO kontaktinė ambasada³⁶). Nors pastaruoju metu Lenkija daug aktyviau bando daryti įtaką Baltarusijos demokratizacijai, tačiau šios pastangos tik padidino įtampą tarp Minsko ir Varšuvos. Tokioje situacijoje Lietuvos tarpininkavimo vaidmuo dar labiau sustiprėja.

Lietuva Lenkijai yra svarbi partnerė sprendžiant Kaliningrado srities klausimą. Ilgesnėje perspektyvoje abiem valstybėms siekiant integruoti Kaliningradą į vakarietišką erdvę, Lenkijai (nenorinčiai aštrinti santykių su Rusija) naudinga, kad Rusija svarbiausiu kliuviniu Kaliningrado srities susaistymui su Rusija laikytų ne Lenkiją, o Lietuvą. Turint galvoje, kad Vakarų Europos institucijos skiria daug dėmesio Kaliningrado srities situacijai, abiejų valstybių konstruktyvi politika ten gali būti reikšmingu argumentu vertinant šių šalių pastangas kurti stabilumą regione.

Reikėtų pripažinti, kad su Lietuvos interesais NATO ar ES sutampa ne tik Lenkijos politika. Kaip artimiausias Lietuvai partneres (ar potencialią alter-

³⁴ Lietuvos Respublikos Prezidento ir Lenkijos Respublikos Prezidento bendras komunikatas, Vilnius, 2005 m. kovo 9 d.

³⁵ Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos Istorijos instituto leidykla, 2005, p. 307.

³⁶ Daniliauskas J., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Pranešimas konferencijoje „Lietuva po Seimo rinkimų 2004“, Vilnius, 2004 m. lapkričio 19 d.

natyvą Lenkijai) šioje perspektyvoje būtų galima laikyti ir Šiaurės šalis bei Baltijos valstybes. Kaip ir Lietuva, Šiaurės šalis bei Latvija ir Estija daugiau ar mažiau pasižymi proamerikietiška geopolitine orientacija, joms yra naudingas JAV dalyvavimas Europos saugumo sistemoje. Be to, neretai sutampa šių šalių pozicijos ES: visos minėtos valstybės suinteresuotos išlaikyti tarpvyriausybinių sprendimų priėmimo ES modelį ir kol kas yra linkusios nepritarti ES integracijos gilinimui federacijos kryptimi. Lietuva, remdamasi Šiaurės šalimis, potencialiai galėtų vykdyti aktyvesnę politiką Kaliningrado srities atžvilgiu³⁷, o Rytų kryptyje, kuri yra viena svarbiausių Lietuvos užsienio politikoje, Šiaurės šalys teoriškai galėtų tapti svarbiu Lietuvai taktinio lygmens balansavimo svertu tuo atveju, jei paaštrėtų Lietuvos ir Lenkijos konkurencija dėl ES Kaimynystės politikos koordinavimo. Tačiau būtina pripažinti ir tai, kad Lietuvos regioninės politikos bei jos vykdymo būdų geostrategija didžiąja dalimi prasilenkia su Latvijos, Estijos bei Šiaurės šalių geostrategijomis. „Dėl Šiaurės šalių ir Baltijos valstybių geostrateginės padėties ir strateginių interesų Rusijos atžvilgiu skirtumų, glaudesnis Lietuvos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimas gali neužtikrinti vieno svarbiausių uždavinių – atsverti Rusijos įtaką, o tai keltų grėsmę, kad Lietuva bet kada gali tapti Šiaurės šalių ir Rusijos mainų objektu“³⁸. Tai lemia situacija, kad Lietuva vis dar yra Rusijos geoekonominės įtakos sferoje, tuo tarpu Šiaurės šalių sąveika su Rusija remiasi geopolitiniu balansavimu, o ne priklausomybės santykiais.

Savo ruožtu potencialus Baltijos valstybių geopolitinis aljansas (dėl jo menkos galios tarptautiniu mastu) taip pat nesuteiktų Lietuvai svarių instrumentų siekti efektyviai įgyvendinti savo geopolitinius interesus Rytų Europoje. Kaip buvo minėta anksčiau, Lietuvos geopolitinių interesų sklaida Rytų Europos subregione yra viena iš „Naujosios užsienio politikos“ įgyvendinimo, taigi ir potencialaus Lietuvos tapimo regiono lydere prielaidų.

Todėl galima būtų teigti, jog optimali partnerė Lietuvai, siekiančiai vykdyti aktyvią regioninę politiką, yra Lenkija. Jeigu Lietuvos – Lenkijos užsienio politika, nukreipta į Vidurio ir Rytų Europos regiono konsolidaciją, pritrauktų JAV ir didžiųjų ES valstybių dėmesį bei sugebėtų suderinti didžiųjų Vakarų Europos valstybių politiką Rytų Europos (Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos) atžvilgiu, būtų sudarytos sąlygos Lietuvai ir Lenkijai įgyvendinti bendrus regioninius geopolitinius interesus: formuoti Kaliningrado srities „įtraukimo“ į Europos erdvę mechanizmą, siekti Baltarusijos demokratizacijos ir/ar šios šalies tapimo barjeru Rusijos galios sklaidai, stiprinti Ukrainos ryšius su JAV ir ES. Akivaizdu, kad Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniai interesai yra didele dalimi koherentiški. Todėl siekiant užsienio politikos tikslų tiek globaliame, tiek regioniniame lygmenyje, Lietuvai ir Lenkijai palankiau veikti suvienijus savo pajėgumus, o tai natūraliai suponuoja prielaidas šių valstybių strateginės partnerystės santykiams gilinti.

³⁷ Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija, Baltijos ir Šiaurės valstybių bendradarbiavimas, http://www.urm.lt/data/5/LF611114058_NB82003.htm, 10 05 2005.

³⁸ Strateginių studijų centras, *Šiaurės šalių geostrateginė svarba Lietuvai*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 83.

3. Strateginės partnerystės raidą lemiantys veiksniai

3.1. Išoriniai veiksniai

Lietuvos ir Lenkijos užsienio politikos išorines sąlygas formuoja trys stambiausi geopolitiniai veikėjai – JAV, Rusija ir ES (didžiosios Vakarų Europos valstybės). Vertinant globalių geopolitinių kodų raidos perspektyvas, išskirtini šie galimi geopolitinių veikėjų sąveikos scenarijai: 1) transkontinentinis aljansas (JAV – ES – Rusijos ašis); 2) JAV – Rusijos aljansas (Europos izoliacijos scenarijus); 3) „eurokontinentalizmas“ (ES – Rusijos ašis); 4) „eurazizmas“ vs euroatlantizmas (JAV – ES ašis)³⁹. Šių didžiųjų geopolitinių veikėjų sąveikos konfigūracijų dinamika neišvengiamai lems Lietuvos ir Lenkijos geopolitikos tendencijas.

„Transkontinentinio aljanso scenarijaus pildymosi atveju formuotūsi tarpusavio balanso aljansas tarp svarbiausių geopolitinių veikėjų – Rusijos, JAV ir ES“⁴⁰. Tai (bent jau išoriškai) reikštų įtampos tarp šių geopolitinių veikėjų mažėjimą ir „norą“ bendradarbiaujant spręsti geopolitines problemas, todėl geopolitinių tarpininkų reikšmė natūraliai sumažėtų. Tokioje situacijoje Lietuva ir Lenkija taptų sąlygiškai stabilia geopolitine zona, o tai suponuotų galimybę šių valstybių strateginės partnerystės santykiams gilinti bei jiems, kaip „auksinių provincijų“ ir/arba geopolitinės sąsajos tarp ES ir Rusijos, susiformuoti⁴¹. Kita vertus, formalus transkontinentinis aljansas potencialiai galėtų būti tam tikro pobūdžio „priedanga“, maskuojanti ilgalaikius didžiųjų geopolitinių veikėjų geostrateginius tikslus. Tarkime, Rusija, įsijungdama į transkontinentinį aljansą ir tapdama svarbiausia geopolitine JAV partnere Europoje, potencialiai galėtų siekti geopolitinės įtakos Europos regione persikirstymo, kas eventualiai leistų jai įgauti manevro laisvę posovietinėje erdvėje. „Taip susidarytų sąlygos Lietuvos grįžimui į „pilkąją saugumą“ zoną, įgaunant mainų objekto statusą, o Lenkija eventualiai taptų JAV galios forpostu, skirtu neutralizuoti Rusijos geopolitines manipuliacijas“⁴². Viena iš galimybių išvengti tokių geopolitinių perspektyvų yra strateginės Lietuvos ir Lenkijos partnerystės gilinimas, bandant konsoliduoti Vidurio ir Rytų Europos regioną ir tokiu būdu formuoti geopolitinę aplinką, nepalankią Rusijos galios sklaidai šiame regione.

Kita galima geopolitinių veikėjų sąveikos kombinacija yra ES vs. JAV – Rusijos aljanso, arba Europos izoliacijos, scenarijus. Šiame kontekste tiek Rusi-

³⁹ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 4*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

⁴⁰ Brzezinski Z., *The Geostrategic Triad. Living with China, Europe and Russia*, Washington: The CSIS Press, 2001, p. 68.

⁴¹ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 5*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

⁴² Ten pat, p. 4.

ja, tiek JAV gali siekti išnaudoti Vidurio ir Rytų Europos valstybes kaip savo įtakos agentus Europos Sąjungoje⁴³. Ši situacija būtų nepalanki Lietuvai ir Lenkijai, siekiančioms suderinti savo geopolitinius ir geoekonominius interesus remiantis strategine JAV parama ir ES teikiamomis ekonomikos plėtros galimybėmis. Netekus galimybės balansuoti tarp didžiųjų geopolitinių veikėjų, iš esmės mažėtų ir Lietuvos bei Lenkijos geostrateginis savarankiškumas, nes šios valstybės, dėl nepalankios tarptautinės konsteliacijos iš esmės negalėdamos daryti įtakos globaliai ir regioninių geopolitikos procesų dinamikai, menamai būtų priverstos rinktis reaguojančios (t. y. nukreiptos į didiesiems geopolitikos veikėjams priskiriamų geopolitinių funkcijų vykdymą), o ne formuojančios (turinčios įtakos globalios ir/ar regioninės geopolitinės situacijos tendencijoms) užsienio politikos alternatyvą. Tokiu atveju tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje susidarytų sąlygos plisti nusivylimą „Vakarais“ nuotaikoms, radikalesniam nacionalizmui, o politinis abiejų valstybių elitas, siekdamas įveikti krizę, potencialiai galėtų siekti pakeisti šalių geopolitinę orientaciją (pvz., neutralumo linkme), o tai neabejotinai neigiamai veiktų Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės plėtrą⁴⁴. Kita vertus, Europos izoliacijos geopolitinis scenarijus turėtų natūraliai suponuoti didžiųjų Europos valstybių interesą pralaužti izoliaciją, didinant savo įtaką Vidurio ir Rytų Europos regione. Tokiame kontekste Lietuva ir Lenkija galėtų suvaidinti svarbų vaidmenį atlikdamos vadinamųjų moderatorių tarp ES ir JAV funkciją, ieškant šių geopolitinių veikėjų strateginių tikslų sąlyčio taškų bei galimybių prisidėti prie transatlantinio aljanso, kuris būtų palankesnis Lietuvos ir Lenkijos geopolitiniams interesams realizuoti, „atgaivinimo“.

Dar vieną alternatyvų – „eurokontinentalistinių“ – geopolitinių scenarijų galėtų skatinti didėjanti abipusė Rusijos ir Europos ekonominė priklausomybė bei Rusijos ir ES siekis riboti JAV vienašališkumą tarptautinėje politikoje⁴⁵. Tokia įvykių raida visų pirma formuotų sąlygas Rusijos galios sklaidai Vidurio Rytų Europos regione, eliminuojant čia išsisknijusią JAV politinę įtaką. Šio scenarijaus pildymosi atveju Lietuvai optimali geostrateginė kryptis galėtų būti jos aktyvus tarpininkavimas tarp ES ir Rusijos, užtikrinant patogias sąlygas abipusiam šių geopolitinių veikėjų ekonominiam tranzitui. Vis dėlto mažai tikėtina, kad Lietuva, nedisponuodama nei santykinės, nei struktūrinės galios potencialu, būtų pajėgi efektyviai išnaudoti šią potencialiai galinčią susidaryti geopolitinę situaciją, neprarasdama geostrateginio savarankiškumo. Kita vertus, savo interesus Lietuva būtų pajėgi įgyvendinti bendradarbiaudama su Lenkija, kuri Lietuvai galėtų padėti amortizuoti neigiamas Rusijos ir ES politinio suartėjimo pasekmes⁴⁶.

⁴³ Statkus N., Motieka E., „Globalios ir Baltijos valstybių geopolitinės situacijos pokyčiai: 2001 – 2003 m. pirmojo pusmečio apžvalga“ žr.: Lopata R., Novagrockienė J., Vitkus G., sudar., *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2003*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2004, p. 51.

⁴⁴ Sirutavičius V., „Lithuanian – Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects,“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 2, 1998, p. 20.

⁴⁵ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 6*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

⁴⁶ Zaborowski M., „From America's protege to constructive European: Polish Security Policy in the twenty-first Century“, Paris: European Institute for Security Studies, 2004, <http://www.iss-eu.org>, 22 05 2005.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad eurokontinentalistinio scenarijaus atveju Vidurio Rytų Europos regionas galėtų tapti erdve, kurioje, diferencijuojant politinę, karinę ir ekonominę įtaką ir dalijantis šį regioną įtakos sektoriais, tarsi susilietų ir persipintų ES ir Rusijos geopolitiniai interesai. Kita vertus, Rusijai ir ES nusprendus Vidurio Rytų Europos regione įtaką „dalintis“ geografiniu, o ne įtakos tam tikruose sektoriuose principu, Lietuva ir Lenkija potencialiai taptų arba Rusijos, arba Europos Sąjungos provincijomis. Šiame kontekste Lietuvos ir Lenkijos gravitacija link vieno iš dviejų minėtų valdymo centrų iš esmės priklausytų nuo šių valstybių integracijos į ES lygmens⁴⁷: Lietuvai ir Lenkijai įsijungus į ES ekonominį branduolį ir vykdant aktyvią (didžiąja dalimi su ES didžiųjų valstybių interesais sutampančią) regioninę politiką, didėtų tikimybė išvengti Rusijos geopolitinės provincijos perspektyvos. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuva, skirtingai nei santykinė ir struktūrinė galia stipresnė Lenkija, į ES ekonominį branduolį būtų pajėgi įsijungti tik tarpininkaujant vienai iš didesnių regiono valstybių – labiausiai tikėtina – Lenkijai, todėl „eurokontinentalistinio“ scenarijaus pildymosi atveju Lietuvai yra itin svarbu gilinti strateginės partnerystės ryšius su Lenkija. Siekiant šio tikslo, svarbu „įrodyti“ Lenkijai Lietuvos, kaip geostrategiškai ir geoekonomiškai perspektyvaus „tilto“ į kitas Baltijos valstybes, Šiaurės šalis bei Šiaurės Vakarų Rusiją, potencialą bei Lietuvos, kaip aktyvios interesų moderatorės, vykdant ES Kaimynystės politiką (Baltarusijos, Ukrainos, Rusijos – ypač Kaliningrado srities, Gruzijos, o tarsi ir Pietų Kaukazo valstybių atžvilgiu), naudą Lenkijai. Potencialiai tai padidintų Lietuvos svarbą Lenkijai ir ji būtų labiau linkusi savo užsienio politikoje prioritetizuoti santykius su Lietuva, o tai reikštų ir Lenkijos paramą Lietuvai ES formate. Tikėtina ir tai, kad pildantis „eurokontinentalizmo“ scenarijui JAV bandytų jį skaldyti, siekdama išnaudoti Vidurio ir Rytų Europos regioną kaip geopolitinį „pleišta“ tarp ES ir Rusijos. Lietuvai ir Lenkijai, kurios yra ES ir Rusijos geopolitinių interesų sankirtoje, tai būtų paranku, kadangi atsirastų galimybė sugrąžinti balansavimo „tradiciją“ į šių šalių geopolitinius kodus: JAV (kaip trečiojo geopolitinio veikėjo, potencialiai suteikiančio Vidurio Europos regiono valstybėms balansavimo užsienio politikoje galimybę⁴⁸) aktyvi veikla Europos politikoje yra gyvybiškai svarbi tiek Lietuvai, tiek ir Lenkijai.

Galiausiai būtina išskirti dar vieną galimą geopolitinių veikėjų sąveikos kombinaciją bei jos potencialias pasekmes Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės raidai. Jeigu Rusija į savo geopolitinį kodą grąžintų „neoeurazistinę“ dimensiją ir siektų sustiprinti savo pozicijas posovietinėje erdvėje, labai tikėtina, jog tai vestų į Rusijos santykių su Vakarais atšalimą ir į euroatlantizmo (JAV – ES ašies) koncepcijos konfliktą su Rusijos neoeurazijiniu geopolitiniu kodu⁴⁹. To-

⁴⁷ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 6*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

⁴⁸ Zaborowski M., „From America's protege to constructive European: Polish Security Policy in the twenty-first Century“, Paris: European Institute for Security Studies, 2004, <http://www.iss-eu.org>.

⁴⁹ Statkus N., Motieka E., Daniliauskas J., „Globali geopolitinė raida ir Lietuvos užsienio politikos galimybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004 6*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005 (Atiduota spaudai).

kios tarptautinės aplinkos kontekste Lietuva ir Lenkija greičiausiai atliktų ES ir JAV buferio nuo Rusijos galios sklaidos Vakarų kryptimi funkciją. Šis scenarijus būtų palankus tiek Lietuvai, tiek Lenkijai, nes būdamos geostrateginių zonų sankirtoje šios valstybės galėtų nuolat tikėtis didžiųjų geopolitinių veikėjų „dėmesio“ bei paramos, vykdant strategiškai reikšmingą Rusijos „blokavimo ir/ar atribojimo“ funkciją, o tai natūraliai stiprintų abiejų šalių struktūrinę galią.

Apibendrinant galima būtų teigti, kad visi geopolitinių veikėjų sąveikos scenarijai didžiąja dalimi suponuoja strateginės partnerystės su Lenkija gyvybišką poreikį Lietuvai, tuo tarpu Lenkija turi didesnę geopolitinio manevro laisvę nei Lietuva. Visų pirma tai galima būtų paaikškinti didesne Lenkijos santykinę ir struktūrinę galią bei glaudesniais šios valstybės santykiais su JAV. Kita vertus, akivaizdu, jog Lenkija, norėdama išnaudoti ir didinti savo santykinę bei struktūrinę galią, sieks įgyti Vidurio ir Rytų Europos regiono lyderės statusą, o kai kuriais atvejais (vykdant ES Kaimynystės politiką, „tiesiant“ ekonominį tiltą per Baltijos valstybes Šiaurės šalių ir Rusijos Šiaurės Vakarų kryptimi ir kt.) jai būtų palankiau veikti kartu su Lietuva. Iš esmės nė vienas iš aptartų tarptautinės aplinkos kitimo scenarijų savaime nesuponuoja radikalaus Lietuvos ir Lenkijos interesų išsiskyrimo, kuris taptų trukdžiu strateginei partnerystei gilinti. Greičiau atvirkščiai – transkontinentinis aljansas, Europos izoliacija, eurokontinentalizmas, JAV – ES ašis – visi šie scenarijai yra palankūs Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei, kuri potencialiai galėtų būti labai perspektyvi, siekiant ilguoju laikotarpiu neutralizuoti abiejų valstybių nepriklausomybės konjunktūriškumo apraiškas. Iš pateiktų scenarijų šiuo metu Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės raidai palankiausias yra euroatlantinio aljanso plėtotės scenarijus, potencialiai laiduojantis galimybę Lietuvai ir Lenkijai derinti savo politinius ir ekonominius interesus kuriant naujo galios centro Vidurio ir Rytų Europoje koncepciją.

3.2. Valstybių vidaus politikos dinamika

Tolesnė Lietuvos ir Lenkijos santykių plėtra ar sąstingis priklausys ne tik nuo tarptautinės aplinkos, bet ir nuo vidinių – socialinės, ekonominės, politinės valstybių ir jų visuomenių raidos – faktorių. Analizuojant Lietuvos ir Lenkijos valstybių vidaus politikos dinamiką, išskirtini šie veiksniai, potencialiai galintys turėti įtakos valstybių strateginės partnerystės perspektyvoms: politinių jėgų kaita (potencialiai galinti keisti visuomenių geopolitinę orientaciją bei –ilguoju laikotarpiu – gravitaciją), valstybių politika tautinių mažumų atžvilgiu, ekonominių santykių plėtra. Šiame darbo skyriuje bus trumpai aptartas kiekvienas iš šių veiksnių.

Vienas iš vidaus politikai priskirtinų veiksnių, potencialiai darančių įtaką užsienio politikai, yra valstybių vyriausybės kaita. „Lenkijos politiniame diskurse tebevyksta ginčas tarp vadinamųjų piastiškosios (pirmenybę teikiančios nacionalinės valstybės stiprinimui) ir jogailaitiškosios (didelę reikšmę ski-

riančios regioninei politikai) valstybės versijų⁵⁰. Dabartinė kairioji Lenkijos vyriausybė atstovauja jogailaitiškajai tradicijai, o tai yra palanku Lietuvai, siekiančiai plėtoti strateginės partnerystės ryšius su Lenkija. Tačiau artėjančius prezidento ir parlamento rinkimus laimėjus dešinioms partijoms, kurios didžiają dalimi atstovauja piastiškąją politinės ideologijos liniją, gali sumažėti Lenkijos aktyvumas santykiuose su Rytų kaimynėmis – Lietuva, Baltarusija, Ukraina, o tai savo ruožtu gali sulėtinti Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės plėtrą.

Kalbant apie Lietuvos vyriausybių kaitos potencialią įtaką Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės raidai, atkreiptinas dėmesys į tai, kad esama nemažai teisės aktų, kuriuose bendradarbiavimo su Lenkija gilinimas išskiriamas kaip vienas esminių Lietuvos užsienio politikos prioritetų⁵¹. Teisės aktuose įtvirtintos nuostatos dėl santykių su Lenkija gilinimo būtinybės galėtų būti traktuojamos kaip tam tikri saugikliai, iš dalies galintys apsaugoti strateginių Lietuvos užsienio politikos tikslų tęstinumą nuo potencialių neprognozuojamų Lietuvos vidaus politikos procesų.

Vidaus politikos dinamikos veiksnys sietinas ir su Lietuvos bei Lenkijos geopolitinės orientacijos potencialia kaita. Lenkijos geopolitinė orientacija bei gravitacija į Vakarus nekelia abejonių; Lietuvos geopolitinė padėtis bei istorinė šios valstybės patirtis suponuoja geopolitinės orientacijos ambivalentiškumą⁵² (tiek į Vakarus, tiek į Rusiją), o ilguoju laikotarpiu ir geopolitinės orientacijos kaitos (į Rusiją) galimybę. Radikalūs pokyčiai Lietuvos vyriausybėje, į ją patekus prorusiškoms partijoms ir/arba politikams, galėtų pasireikšti siekiu keisti Lietuvos geopolitinę orientaciją nuo vakarietiškosios rusiškosios link, o tai reikėtų radikalius pokyčius Lietuvos geopolitiniame kode ir potencialiai galėtų destabilizuoti Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės raidos procesą. Kita vertus, intensyvėjant Lietuvos integracijai į vakarietiškas struktūras, tokių radikalių politinių pokyčių Lietuvos vidaus politikoje galimybės mažėja.

Vienas svarbiausių veiksnių, neabejotinai turėsiančių įtakos tolesniems Lietuvos ir Lenkijos santykiams, yra lenkų tautinės mažumos Lietuvoje bei lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje situacijos dinamika. Nors šiuo metu abiejų valstybių santykiai pasižymi pozityviomis tendencijomis ir labai intensyviais aukščiausio politinio lygio ryšiais, tebelieka daug ginčytinų klausimų dėl tautinių mažumų. Lietuvos – Lenkijos dvišalėje dienotvarkėje iki šiol išsilaikė „bu-

⁵⁰ Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 293.

⁵¹ Tarp šių teisės aktų paminėtini:

– Lietuvos Respublikos politinių partijų susitarimas dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004–2008 metais;

– Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl valstybės užsienio politikos kryptų tęstinumo*, 2004 m. lapkričio 16 d., Vilnius;

– Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptų Lietuvai tapus visateise NATO ir Europos Sąjungos nare*, 2004 m. gegužės 1 d., Vilnius;

– Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, 2002 m. gegužės 28 d., Nr. IX-907, Vilnius.

⁵² Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N., *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 305.

dintys“ tautinių mažumų klausimai: asmenvardžių rašyba, pilietybė, žemės gražinimas Lietuvoje gyvenantiems lenkų tautybės asmenims, švietimo problemos abiejose šalyse ir kt. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad lietuviai nuolatini lenkų tautinės mažumos Lietuvoje klausimo eskalavimą neretai traktuoja kaip grėsmę valstybės vientisumui ir integralumui. Taigi būdai (demokratiški, paremti pagarba tautinėms mažumoms ar politiškai angažuoti ir pripildyti aršaus nacionalizmo turinio), kuriais Lietuva (ir Lenkija) imsis spręsti tautinių mažumų problemas, nemaža dalimi turės įtakos ir Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės tolesnei raidai.

Siekiant Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės plėtros ir suvokiant šių valstybių galios (tiek santykinės, tiek struktūrinės) asimetriją, visų pirma būtina stiprinti Lietuvos reikšmę Lenkijai. Kuo Lietuva bus ekonomiškai stipresnė, kuo platesnis bus jos ryšių tinklas Šiaurės Europoje ir visoje ES, tuo ji bus reikalingesnė Lenkijai. Savo ruožtu Lenkijos politinė parama, plečiami instituciniai, ekonominiai, infrastruktūriniai ryšiai stiprina ir stiprins Lietuvą regiono ir Europos politikoje. Būtent išplėtoti dviejų valstybių ekonominiai santykiai neretai yra gerų ir draugiškų politinių santykių prielaida. Šiuo metu ekonominiam valstybių bendradarbiavimui yra sukurti teisiniai pagrindai⁵³. Ekonominių santykių plėtrą turėtų skatinti ir besikeičiantis Lietuvos verslininkų požiūris į Lenkiją: Lenkija ilgą laiką buvo traktuojama kaip tranzito šalis pakeliui į Vakarų Europą. Abiem šalims įstojus į ES, „[...] Lietuvos verslininkai ima traktuoti Lenkiją kaip vieną didžiausių ir perspektyviausių rinkų Europoje [...]“⁵⁴, taigi Lietuvos ir Lenkijos prekybos apimtis potencialiai turėtų augti. Siekiant dvišalių ekonominių santykių plėtros, šiuo metu svarbiausia koncentruotis į infrastruktūros (energetikos, transporto, komunikacijų) projektus, kurie fiziškai susietų Lietuvą (ir kitas Baltijos valstybes, Šiaurės šalis bei Šiaurės Vakarų Rusiją), Lenkiją ir Vakarų Europą. Infrastruktūros problemų išsprendimas padėtų dar labiau išplėsti ne tik Lietuvos ir Lenkijos prekybinius santykius, bet ir šių šalių prekybą su kitomis Rytų Pabaltijo valstybėmis bei, eventualiai, Šiaurės šalimis. Todėl būtina siekti, kad Lenkija iki galo įvykdytų Via Baltica I-ojo etapo investicinę programą ir vykdytų II-osios dalies numatytus darbus. Taip pat būtina vystyti Rail Baltica projektą. „Europos Komisijos parengtame transeuropinio transporto tinklo plėtros Gairių projekte linija Rail Baltica yra pripažinta kaip vienas iš prioritetinių Europos lygmens projektų iki 2020 m.“⁵⁵ Deja, priėmus principinius sprendimus, iki šiol net nepradėta galimybių studija, turinti numatyti konkrečią Rail Baltica projekto trasą. Vangiai mezgasi dialogas su Lenki-

⁵³ Per nepriklausomybės laikotarpį pasirašytos 8 valstybinės sutartys, daugiau ar mažiau susijusios su ekonominių santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos skatinimu: Sutartis dėl bendradarbiavimo jūrų prekybos laivininkystėje, Vilnius, 1995 09 01, *Valstybės žinios*, 1997 m., Nr.55; Sutartis dėl pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo ir fiskalinių pažeidimų išven-gimo, Varšuva, 1994 01 20, *Valstybės žinios*, 1995m., Nr.84; Sutartis dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos, Varšuva, 1992 09 28, *Valstybės žinios*, 1994m., Nr.25 ir kt.

⁵⁴ Katkus V., „Lithuanian – Polish Economic Relations: Main Characteristics“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 1(7), 2001, p. 47.

⁵⁵ Smailys D., „Lenkijos greitkeliai artės prie Lietuvos“, *Lietuvos žinios*, 2002 m. kovo 18 d., p. 8.

ja, ir iš dalies tai galima paaiškinti tuo, kad Lenkija su Skandinavijos šalimis sėkmingai susisiečia jūrų keltais, o į Rail Baltica žiūri gana abejingai, nes „[...] modernaus geležinkelio jungtis Varšuva –Kaunas –Ryga –Talinas –Helsinkis iš Lenkijos jūrininkų atimtų solidžią krovinių dalį“⁵⁶.

Analizuojant Lietuvos ir Lenkijos ekonominius santykius, būtina aptarti ir situaciją elektros energetikos rinkoje. „Lietuvos – Lenkijos elektros „tiltas“ leistų efektyviau panaudoti abiejų šalių išteklius, į Lietuvą importuojant pigią „naktinę“ energiją, o į Lenkiją tiekiant „pikinę“ energiją [...]“⁵⁷, be to, „tiltas“ vaidintų labai svarbų energetinio saugumo (nuo Rusijos) vaidmenį. Kita vertus, Lenkijai Lietuvos elektros energijos tranzitas per Lenkiją į Vakarų Europą nėra ekonomiškai patrauklus projektas, kuriam būtų verta skirti savo pinigus. Lenkijos verslininkai yra labiau suinteresuoti modernizuoti elektros tinklų sujungimą su Vakarų Europa (Vokietija).

Dar viena perspektyvi Lietuvos – Lenkijos ekonominio bendradarbiavimo sritis yra gamtinių dujų energetika. Buvo atlikta ne viena Lietuvos – Lenkijos gamtinių dujų transportavimo vamzdinių sujungimo galimybių analizė, tačiau akivaizdu, kad gamtinių dujų transportavimo kelių žemėlapių „braižymas“ iš esmės yra didžiųjų geopolitikos veikėjų (ES, Rusijos, JAV) prerogatyva. Kita vertus, nors ir neturėdamos lemiamo balso didžiųjų geopolitinių veikėjų priimamų sprendimų procesuose, Lietuva ir Lenkija šių sprendimų dinamiškai galėtų bent iš dalies daryti įtaką joms palankia linkme, nuolat ir vieningai akcentuodamos ir gindamos savo bendrus regioninius interesus. Tam būtina skaidri, koordinuota, ne konkurencijos, o papildymo principu ir dideliu abipusiu pasitikėjimu grindžiama Lietuvos – Lenkijos bendra užsienio politika, kuri padėtų stebėti ir neutralizuoti geopolitinių veikėjų manipuliacijų energetikos sektoriuje Vidurio ir Rytų Europoje apraiškas.

Apibendrinant galima būtų išskirti faktorius, turėsiančius įtakos tolimesniems Lenkijos ir Lietuvos ekonominiams santykiams. Pirma, abiem šalims įstojus į ES, sumažėjo formalūs barjerai žmonėms, kapitalui ir prekėms judėti. Institucinės reformos, susijusios su šalių stojimu į ES, taip pat prisidės prie prekybos sąlygų konvergencijos abejose šalyse, o tai turėtų lengvinti ekonominius santykius bei prisidėti prie jų efektyvumo. Antra, abiejų valstybių augantys makroekonominiai rodikliai turėtų natūraliai prisidėti prie prekybos bei investicijų ekspansijos tiek Lietuvos į Lenkiją, tiek Lenkijos į Lietuvą kryptimi. Žinoma, šio proceso intensyvumui įtakos turės daugelis faktorių, dalis kurių yra susiję su tarptautinės aplinkos dinamika bei politine abiejų valstybių pareigūnų valia ir sprendimų priėmimo įvairiuose lygmenyse procedūromis (pvz., transporto infrastruktūros plėtra, informacijos abejose šalyse prieinamumu ir kt.).

⁵⁶ Gabartas R., „Rail Baltica ceitnotas“, *Kauno diena*, 2005 balandžio 14 d., p. 8.

⁵⁷ Paczynski W., „Poland and Lithuania – Selected Aspects of Economic Development and Cooperation“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 1(7), 2001, p. 54.

4. Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės perspektyvos

4.1. Formali strateginė partnerystė

Nors oficialiai Lietuvą ir Lenkiją šiuo metu saisto strateginės partnerystės ryšiai, neretai ši partnerystė pasireiškia tik savo forma, o ne turiniu. Lietuvą ir Lenkiją sieja panašūs užsienio politikos interesai ir bendras – saugumo siekis⁵⁸. Tačiau šiandien tik bendradarbiavimas karinėje bei politinėje srityse didžiaja dalimi atitinka deklaruojamos strateginės partnerystės lygį. Daugelyje kitų sričių (ekonomikos, kultūros ir kt.) politinį bendradarbiavimą skatinančios iniciatyvos neretai taip ir lieka deklaratyviais pareiškimais, kurie nėra nesusiję su konkrečia veikla bei turiniu. Formalūs santykiai, kuomet valstybių partnerystė palaikoma tik sutampant geopolitiniams, ekonominiams ar kultūriniais interesams, atspindi vakarietiškų vertybių sklaidos sąlygojamą gerų kaimynystės santykių palaikymą, tačiau negali būti įvardyti realios strateginės partnerystės (strateginės partnerystės *de facto*) vardu.

Tokio pobūdžio dvišaliai santykiai – formali strateginė partnerystė – iš dalies atspindi dabartinę Lietuvos ir Lenkijos santykių būklę: šalys derina užsienio politikos interesus, tačiau tik tuomet, jei tai neprieštarauja nė vienos iš jų geopolitiniams interesams. Tokia partnerystė, išryškėjanti tik sutampančių interesų atvejais, bet nepagrįsta bendrais geopolitiniais, ekonomiais ir kultūriniais tikslais yra gana trapi: potencialiai bet koks politinis, ekonominis ar tautinis incidentas santykius galėtų sugadinti. Vis dėlto šis partnerystės scenarijus traktuotinas kaip pozityvus Lietuvos nacionalinių interesų atžvilgiu, kadangi Lietuvos ir Lenkijos reikšmė bei interesai viena kitos atžvilgiu radikaliai nesikeičia ir bendradarbiavimas tarp valstybių gali būti gilinamas sulaukus palankios situacijos. Kita vertus, formalios strateginės partnerystės santykiai nesukuria terpės formuotis tam tikro psichologinio saugumo ir pasitikėjimo atmosferai tarp valstybių. Šiandien mažai tikėtina, kad Lenkija bet kokiomis sąlygomis ir neatsižvelgdama į veiksmų kaštus stotų ginti Lietuvos interesus. Tokia pat analogija taikytina ir kalbant apie Lietuvos santykį su Lenkija. Akivaizdu, kad Lietuvos ir Lenkijos santykiai šiuo metu yra asimetriški: Lenkija Lietuvai savo užsienio politikoje neretai skiria šalutinį vaidmenį (skirtingai nei Lietuva, kuriai santykių su Lenkija gilinimas yra gyvybiškai svarbus) ir kol kas nėra pasirengusi (arba nėra suinteresuota) išnaudoti Lietuvos, kaip realios strateginės partnerės, potencialo bei Lietuvos – Lenkijos sąjungos privalumų.

Šio scenarijaus įsitvirtinimo tikimybė yra didelė, nes jo prielaidos glūdi dabartiniuose Lietuvos – Lenkijos santykiuose. Trumpuoju laikotarpiu gilėjant

⁵⁸ Posel–Czescik E., „Lithuania, Poland, Transatlantic Dimensijon“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 1 (7), 2001, p. 33.

Lietuvos ir Lenkijos integracijai į ES bei NATO ir įsisavinant šių aljansų teikiamus „minkštojo“ ir „kietojo“ saugumo resursus, Lietuva ir Lenkija potencialiai galėtų skirti daugiau dėmesio užsienio politikai – t. y. geopolitinių interesų sklaidai ir jiems įgyvendinti platesniame – regioniniame kontekste. Užsitikrinus ilgalaikės ekonominės plėtros perspektyvą narystės ES teikiamų privalumų dėka ir karinio saugumo garantijas esant NATO nariais kolektyvinio saugumo sistemoje, Lietuvos ir Lenkijos bendras siekis akumuliuoti ir maksimizuoti struktūrinę galią bei tarptautinį prestižą aktyvia regionine politika (kuri stimuliuotų ir vidinę abiejų šalių raidą), galėtų padėti ir Lietuvos – Lenkijos strateginei partnerystei suaktyvinti bei gilinti strateginės partnerystės *de facto* linkme.

4.2. Strateginė partnerystė *de facto*

Šio strateginės partnerystės scenarijaus raidą leistų identifikuoti aktyvus Lietuvos ir Lenkijos santykių gilinimas ir formaliosios strateginės partnerystės sukuriama „vakuumo“ užpildymas konkrečiu politinės, ekonominės, kultūrinės veiklos turiniu.

Strateginės partnerystės *de facto* atveju Lietuva ir Lenkija, vykdydamos savo užsienio politiką, turėtų nuolat derinti pozicijas ir suteikti viena kitai politiškai lygiaverčių partnerių statusą. Todėl taptų įmanoma sumažinti tarp Lenkijos ir Lietuvos egzistuojančią santykinę ir struktūrinę galios asimetriją. Šio scenarijaus plėtros esminė prielaida būtų Lietuvos ir Lenkijos geoekonominės reikšmės Europoje didėjimas. Įvertinusi Lietuvą kaip geoekonomiškai perspektyvią partnerę siekiant sukurti bendrą geoekonominę jungtį tarp Pietų ir Šiaurės Europos regionų, Lenkija būtų linkusi prisiimti ir didesnę atsakomybę už geopolitinių Lietuvos interesų apsaugą, o tai būtų itin paranku Lietuvai, žvelgiant per jos nacionalinio saugumo prizmę. Plečiant bendrus Lietuvos ir Lenkijos infrastruktūros pajėgumus, pastarieji gali tapti Vidurio ir Rytų Europos regiono (kuriame Lenkija siekia lyderystės) tranzito terminalu, jungiančiu Europą Rytų – Vakarų bei Pietų – Šiaurės kryptimis. Rytų – Vakarų kryptyje Lenkija potencialiai gali tapti svarbiais Europos ekonomiais vartais į Ukrainą, Baltarusiją ir Rusiją, o Lietuva – į Baltarusiją ir Rusiją. Lietuva galėtų būti ypač svarbi Lenkijai Pietų – Šiaurės kryptyje, palengvindama Lenkijos priėjimą prie Rusijos Šiaurės Vakarų regiono bei Šiaurės šalių. Kad šis tikslas būtų pasiektas, Lietuvai būtina gilinti bendradarbiavimą su Latvija ir Estija, nes jų įtraukimas į Lenkijos ir Lietuvos infrastruktūrinę įtakos zoną atvertų Baltijos jūros transporto kelius, kurie ateityje galėtų būti labai perspektyvūs.

Strateginės partnerystės *de facto* formavimąsi labai paskatintų aktyvi bendra Lietuvos ir Lenkijos regioninė veikla įgyvendinant ES Kaimynystės politiką. Lenkijos, kaip potencialios regiono lyderės, interesas – pasidalyti (o Kaliningrado srities atžvilgiu netgi didžiąja dalimi perleisti Lietuvai) politinę naštą atstovaujant ES interesams Kaliningrado, Baltarusijos ir Ukrainos atžvilgiu – gali tapti esminiu motyvu Lenkijai gilinti santykius su Lietuva ir realiai vertinti ją kaip artimą geopolitinę partnerę. Todėl „[...] Lietuva turi siekti tapti aktyvia ir

patikima konfliktų moderavimo ir tarpininkavimo juose eksperte, prisidedančia prie demokratijos principų ir institutų sklaidos posovietinėje erdvėje⁵⁹. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimas šioje srityje atvertų naujų galimybių, padėtų užimti platesnę nišą ES ir JAV santykiuose su Rytų Europos valstybėmis.

Realios strateginės partnerystės, arba strateginės partnerystės *de facto*, scenarijaus plėtra būtų išties palanki Lietuvai tiek geopolitiškai (išaugtų Lietuvos tarptautinis prestižas bei struktūrinė galia), tiek geoekonomiškai (padidėtų ekonominio tarpininkavimo tarp Rytų ir Vakarų, Šiaurės ir Pietų Europos galimybės, o tai potencialiai atneštų Lietuvai didesnių ekonominių dividendų). Atsižvelgiant į dabartinę geopolitinių veikėjų sąveikos tarptautinėje aplinkoje situaciją, – neslūgstančią įtampą vadinamojoje rimlando geostrateginėje zonoje, kurioje JAV ir Rusija tradiciškai varžosi dėl strateginio dominavimo, – galima būtų teigti, kad sąlygos Lietuvai ir Lenkijai, turinčioms JAV strateginę paramą, vykdyti aktyvią regioninę politiką Vidurio ir Rytų Europos regione (kuris yra rimlando dalis) yra itin palankios.

Šis scenarijus potencialiai galėtų pildytis vidutiniu laikotarpiu, o jo įgyvendinimo tikimybė yra vidutinė: šiuo metu besiklostanti situacija Rytų Europos šalyse, pavyzdžiui, Ukrainoje, rodo, kad Lenkija yra pasiryžusi aktyviai patvirtinti savo, kaip Ukrainos advokatės, statusą ir pripažinti Lietuvą tik kaip pagalbininkę. Vis dėlto preziumuojant, kad didžiausią efektyvumo laipsnį Lietuvos ir Lenkijos regioninė politika galėtų įgyti šioms šalims veikiant kartu, Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės *de facto* scenarijus traktuotinas kaip realus ir pakankamai tikėtinas.

4.3. Lietuvos – Lenkijos geopolitinio aljanso galimybė

Valstybių aljansas – tai glaudus valstybių bendradarbiavimas derinant savo užsienio ir vidaus politiką. Šis – intensyviausias – draugiškų dvišalių santykių modelis reiškia, kad valstybės tarptautinėje erdvėje pasiryžusios veikti kaip vieningas subjektas ir kad jų nacionaliniai interesai iš esmės sutampa. Neatmestina tikimybė, kad „[...] ateityje Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė galėtų dar labiau sutvirtėti ir virsti branduoliu, jungiančiu Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europą“⁶⁰. Lietuvos ir Lenkijos geopolitinis aljansas reikštų strateginės partnerystės kokybinį pokytį nuo bendrų sutampančių interesų įgyvendinimo link abipusio išipareigojimo politinėje srityje. Lenkijos interesai geopolitinio aljanso scenarijaus įgyvendinimo atveju turėtų būti imami suvokti kaip Lietuvos interesai, ir atvirkščiai. Jei pavyktų realizuoti šį scenarijų, Lietuvai atsivertų galimybės naudotis bendra, iš Lenkijos absorbuojama struktūrine galia, formuojant santykius su kitais geopolitiniais veikėjais, o tai padidintų Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimo laipsnį, kadangi sumažėtų rizika tapti geopo-

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Prezidento V. Adamkaus metinis pranešimas, Vilnius, 2005 m. balandžio 12 d.

⁶⁰ Paulauskas A., „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Kalba Vilniaus universitete, Vilnius, 2004 m. gegužės 24 d.

litinių veikėjų mainų objektu (kaip buvo minėta ankstesniuose skyriuose, be Lenkijos tiesioginio ar netiesioginio dalyvavimo būtų sudėtinga didžiųjų geopolitinių veikėjų – JAV, Rusijos, ES didžiųjų valstybių – radikali santykių transformacija). Kita vertus, Lietuvos ir Lenkijos geopolitinio aljanso išitvirtinimas įmanomas tik tuo atveju, jei Lietuva taps neatsiejama Lietuvos – Lenkijos, kaip susikertančio politinių, ekonominių ryšių mazgo tarp Vakarų ir Rytų bei Šiaurės ir Pietų, dalimi, be kurios infrastruktūros funkcionavimo Lenkija negalėtų įgyvendinti savo, kaip regiono lyderės, ambicijos. Be to, geopolitinio aljanso scenarijaus pildymosi esmine sąlyga turėtų būti Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės išisąmoninimo abiejų šalių visuomenėse plėtra. Lietuvos – Lenkijos geopolitinio aljanso sukūrimas galėtų būti tik vidutinio – ilgojo laikotarpio uždavinys. Trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu dėl Lietuvos ir Lenkijos galios (tiek santykinės, tiek struktūrinės) asimetrijos, kuri lemia didesnę Lenkijos reikšmę Lietuvai ir kol kas neatsveria bendradarbiavimo gilinimo su Lietuva kaštų Lenkijai, dėl NATO ir ES teikiamų galimybių, užtikrinant valstybių aljansų kūrimo poreikį bei dėl vis dar gajų abipusio nepasitikėjimo apraiškų abiejų šalių visuomenėse, Lietuvos ir Lenkijos geopolitinio aljanso sukūrimo tikimybė yra nedidelė.

4.4. Lietuva – Lenkijos geostrateginė periferija

Tokio scenarijaus išitvirtinimo prielaida būtų Lenkijos, kaip Vidurio ir Rytų Europos regiono lyderės bei artimiausios JAV sąjungininkės Europoje, ambicija siekti įgyvendinti savo užsienio politikos tikslus savarankiškai. Tokiu atveju Lietuva Lenkijos būtų vertinama kaip bet kuri kita kaimyninė valstybė ir jai Lenkijos užsienio politikoje būtų skiriamas periferinis vaidmuo (pvz., pateikiant jau suformuluotas Lenkijos iniciatyvas ir kviečiant joms pritarti).

Kalbant apie Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės efektyvumą, negali būti ignoruojama tarp partnerių egzistuojanti daugiabriaunė asimetrija, kuri turi įtakos šalių bendradarbiavimo turiniui. Nors valstybių geopolitinė orientacija sutampa (abi šalys orientuojasi į transatlantines struktūras), tačiau kultūrinio-civilizacinio, politinio, o eventualiai ir ekonominio potencialo skirtumai yra dideli⁶¹. Nors Lietuva ir Lenkija yra lygiavertės partnerės tarptautinės teisės požiūriu, Lenkija pranoksta Lietuvą santykinė ir struktūrinė galia (teritorijos dydžiu, ekonominiu, demografiniu ir kariniu potencialu). Turint galvoje šiuos valstybių skirtumus, nederėtų atmesti galimybės, kad Lietuva Lenkijos geostrategijoje galėtų periferizuotis. Pabrėžtina, kad periferizuojantis Lietuvos statusui Lenkijos užsienio politikoje, didėtų rizika Lietuvai tapti geopolitinių veikėjų mainų objektu, sumažėtų Lietuvos galimybės pasinaudoti potencialios geoekonominių tinklų plėtros Vidurio ir Rytų Europos regione privalumais, nedidėtų (o greičiausiai menkėtų) Lietuvos struktūrinė galia. Kita vertus, Lenkija, periferizavusi Lietuvos statusą savo geostrategijoje, taip pat iš dalies atsiribotų nuo kelių perspektyvių regioninės politikos krypčių: geoekonominių tinklų plėtros Latvijos, Estijos, Šiaurės šalių bei

⁶¹ Sirutavičius V., „Lithuanian – Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 2, 1998, p. 18.

Šiaurės Vakarų Rusijos kryptimi, „polonofobijos“ elemento netrikdomos bendros Lenkijos – Lietuvos politikos ES rytinių kaimynių atžvilgiu, Kaliningrado srities vesternizacijos potencialiai teikiamų galimybių. Šie regioninių geopolitinių interesų vektoriai efektyviau galėtų būti išnaudojami ir teiktų daugiau politinių bei ekonominių dividendų Lenkijai ir Lietuvai veikiant kartu. Todėl Lietuvos, kaip Lenkijos geostrateginės periferijos, scenarijus labiau tikėtinas tuomet, jei Lietuva vykdys pasyvią ir reaguojančią užsienio politiką. Kita vertus, Lietuvos suformuluota savo, kaip regiono lyderės, vizija, kuriai įgyvendinti pastaruoju metu vykdoma aktyvi ir formuojanti užsienio politika bei šiandien reiškiamą Lenkijos politinė valia nors iš dalies pripažinti Lietuvos indėlį bei pastangas konsoliduojant Vidurio Rytų Europos regioną, turėtų mažinti Lietuvos, kaip Lenkijos geostrateginės periferijos, galimybes. Todėl šio scenarijaus įgyvendinimo tikimybė artimiausiu metu yra maža.

4.5. Lietuva – Lenkijos, Vokietijos ir Rusijos mainų objektas

Istojus į ES bei NATO ir formuojantis strateginės partnerystės ryšiams su JAV, Lenkija vis rečiau jaučia grėsmę tapti geopolitinių veikėjų mainų objektu⁶², kas neapsakytina apie Lietuvą, kuri nedisponuoja nei dideliu santykinės, nei struktūrinės galios šaltinių potencialu, ir dėl to jos grėsmė tapti mainų objektu yra iš esmės permanentinė. Todėl egzistuoja tikimybė, kad Lenkija gali būti įtraukta į neformalų Rusijos ir Vokietijos susitarimą, kurio metu perbraižant geopolitines bei geoekonomines Europos regiono įtakos sferų schemas, už tam tikrą ekonominio ar politinio pobūdžio „atlygį“ Lenkija nespriešintų Lietuvos galimam „perleidimui“ į Rusijos įtakos sferą.

Aktyviai gilinant Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimą, Lenkija, disponuodama daug didesne nei Lietuvos santykinė ir struktūrinė galia, tam tikrais atvejais gali daryti įtaką Lietuvos politinės valdžios sprendimams sau palankia linkme ir tokiu būdu potencialiai kelti grėsmę Lietuvos politinio saugumo kertiniam elementui – politinių sprendimų priėmimo autonomijai. Egzistuoja galimybė, kad Lenkija galėtų išnaudoti Lietuvą kaip tam tikrą radikalesnę savo pačios pozicijų skleidėją. Tokios situacijos užuomazgos pastebimos neoficialioje Lenkijos pozicijoje „palikti“ Kaliningrado problemų sprendimą Lietuvai. Tai jokių būdu nereiškia, kad Lenkija nėra suinteresuota Kaliningrado srities vakarėjimu, greičiau ji nenori aštrinti santykių su Rusija, todėl savotiškai išnaudoja Lietuvą kaip „tarpininkę“, kurios radikalesni veiksmai gali būti indikatorius vertinant Rusijos poziciją vienu ar kitu klausimu. Taip „[...] Lietuva tampa valstybe, kurioje potencialiai gali „susikryžiuoti kitų valstybių kardai“⁶³.

⁶² Zaborowski M., „From America's protege to constructive European: Polish Security Policy in the twenty-first Century“, Paris: European Institute for Security Studies, 2004, <http://www.iss-eu.org>, 22 05 2005.

⁶³ Landsbergis V., „Lithuania on the Treshold to the new Millennium“, Kalba, pasakyta JAV Vašingtono (Seatlo) universitete, 2000 lapkričio 16 d.

Negalime atmesti tikimybės, jog santykių su Lenkija gilinimas potencialiai galėtų kelti grėsmę ir Lietuvos energetiniam bei ekonominiam saugumui. Bene didžiausia Lietuvos ekonominė grėsmė per visą nepriklausomybės laikotarpį išlieka energetinė priklausomybė nuo Rusijos teikiamų resursų⁶⁴. Lenkija, kurią taip pat saisto dalinė energetinė priklausomybė nuo Rusijos, aktyviai ieško energetinių šaltinių tiekimo diversifikacijos kelių, todėl Lietuva, gilindama strateginės partnerystės ryšius su Lenkija, taip pat turėtų galimybę mažinti savo energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Kita vertus, tokie pavyzdžiai, kaip vilkinamas elektros tilto tiesimo iš Lenkijos į Lietuvą projektas, atspindi tai, kad nacionaliniai Lenkijos interesai (sprendimas pirmiausia sustiprinti elektros tiekimo infrastruktūrą Vokietijos pasienyje⁶⁵) iškeliami aukščiau už strateginės partnerės (Lietuvos) interesus, o tai ilguoju laikotarpiu potencialiai didintų Lietuvos, kaip mainų objekto, scenarijaus pildymosi tikimybę.

Šis scenarijus būtų pats nepalankiausias Lietuvai, kadangi ji iš esmės taptų Rusijos placdarmu skverbiančią į Europos regioną ir/arba politinių Rusijos interesų skleidėja ES. Lietuva didžiąja dalimi prarastų geopolitinio manevravimo laisvę, o tai būtų apie grėsmę šalies suverenitetui. Vis dėlto šio scenarijaus įgyvendinimo tikimybė šiuo metu yra maža. Visų pirma Lenkijai, kuriai Lietuva yra vienas iš geopolitinių buferių nuo Rusijos, Lietuvos patekimas į Rusijos geopolitinės įtakos sferą būtų nenaudingas, nes jai taip pat padidėtų Rusijos grėsmė. Be to, nors ir būdama svarbi geopolitinė veikėja Europos mastu bei JAV sąjungininkė Europoje, Lenkija, pasak garsaus lenkų kilmės JAV geopolitikos eksperto Z. Brzezinski, „[...] nėra ir nebus JAV tokia pat svarbi sąjungininkė kaip Didžioji Britanija, Japonija ar net kaip Pietų Korėja. Veltui Lenkijoje persistengiama puoselėjant tokias ambicijas. Lenkija JAV – tik svarbi, labai reikalinga partnerė“⁶⁶. Taigi Lenkija taip pat negali būti visiškai tikra dėl didžiųjų geopolitinių veikėjų manipuliacijų nebuvimo jos atžvilgiu. Būtent todėl mažai tikėtina, kad Lenkija, nors ir disponuodama didesne nei Lietuva santykine bei struktūrine galia, ryžtųsi atsisakyti bene perspektyviausios – Vidurio ir Rytų Europos konsolidacijos, remiantis strategine partneryste su JAV – užsienio politikos krypties, kuri potencialiai galėtų Lenkijai suteikti didžiausias saugumo garantijas. Kadangi JAV šiuo metu yra traktuojamos kaip vienintelė pasaulio „super-valstybė“, mažai tikėtina, kad artimiausiu metu be jų dalyvavimo galėtų būti atlikta radikalių, su geopolitinės įtakos dalybomis susijusių, korekcijų Vidurio ir Rytų Europos bei Rytų Pabaltijo regionuose: šie regionai priskiriami geostrateginei rimlando zonai, o JAV, siekiančioms išlaikyti savo pirmaujančias pozicijas pasaulyje, politinis dominavimas rimlande – taigi ir šiuose regionuose – yra labai svarbus. Kita vertus, būtina atkreipti dėmesį į šiuolaikinio

⁶⁴ Šatūnienė Ž., „Lietuvos energetinė (ne)priklausomybė ir šalies saugumas“ žr.: Lopata R., Novagrockienė J., Vitkus G., sudar., *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2003*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2004, p. 233.

⁶⁵ Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Lenkiją ir Vokietiją saisto strateginės partnerystės ryšiai, o tai savo ruožtu gali menkinti Lietuvos, kaip Lenkijos strateginės partnerės, statusą Lenkijos geostrategijoje.

⁶⁶ Zbigniewo Brzezinskio interviu Lietuvos savaitraščiui „Veidas“, 2003 m. spalio mėn. Cituota iš: Degutienė E., *Lenkijoje apie Lietuvą: santarvės link*, Vilnius: Tyto alba, 2004, p. 65.

pasaulio teikiamas politinės įtakos tam tikrose valstybėse ar regionuose diversifikavimo galimybes. Akivaizdu, kad „[...] „pasiekusios susitarimą“ dėl Baltijos valstybių ir Vidurio regiono šalių priėmimo į NATO, Rusija ir JAV potencialiai galėjo pasidalyti įtakos sektoriais šiuose regionuose: JAV šiuose regionuose dominuoja karinio saugumo srityje, o Rusijos įtakai buvo atverti minėtų regionų ekonomikos ir ypač – energetikos sektoriai“⁶⁷. Susidarius tokio pobūdžio situacijai, tikimybė, kad Rusijos ir Vokietijos, dalyvaujant Lenkijai, bet ne JAV, geopolitinės manipuliacijos galėtų paversti Lietuvą mainų objektu, artimiausiu metu yra nedidelė.

Išskyrus ir išanalizavus galimus Lietuvos – Lenkijos tarpusavio santykių raidos scenarijus, galima būtų preziumuoti, kad šiuo metu Lietuvai negatyvių scenarijų (tapimo Lenkijos geostrategine periferija ar Lenkijos, Vokietijos bei Rusijos mainų objektu) pildymosi tikimybė yra nedidelė. Iš dalies taip yra todėl, kad šiandienos geopolitinės realijos⁶⁸ sąlygoja didesnę svarbiausių geopolitinių veikėjų dėmesį Vidurio Rytų Europos regiono valstybėms: tai, užsitikrinus JAV paramą, sąlyginai „išlaisvina“ rankas Lietuvai ir Lenkijai vykdant aktyvią regioninę politiką, kuri leidžia stiprinti šių valstybių struktūrinę galią ir didina galimybes „apsisaugoti“ nuo didžiųjų geopolitinių veikėjų galimų manipuliacijų neigiamų apraiškų.

Apibendrinant galima būtų prognozuoti, kad egzistuoja didelė tikimybė, jog, artimiausiu metu globalios geopolitinės konfigūracijos tendencijoms nepakitus, formali Lietuvos – Lenkijos strateginė partnerystė vystysis strateginės partnerystės *de facto* kryptimi. Turėdamos JAV politinę paramą tiek Lietuva, tiek Lenkija iš esmės bandys išnaudoti palankų jų geopolitinių interesų sklaidai galios balansą Vidurio Rytų Europos regione, o kadangi tam tikrų regioninės politikos kryptčių efektyvus įgyvendinimas suponuoja Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo būtinybę, tikėtina, kad Lietuva ir Lenkija bus suinteresuotos strateginės partnerystės santykių plėtra.

⁶⁷ Janeliūnas T., „JAV ir Rusijos įtakos persiskirstymas Vidurio ir Rytų Europos regione“, Pranešimas konferencijoje „Lietuva po Prahos – VU TSPMI metinė konferencija“, Vilnius, 2002 m. lapkričio 29 d.

⁶⁸ JAV Prezidentas Dž. Bušas savo kalboje Rygoje, Latvijoje, 2005 m. gegužės 6 d. pripažino Baltijos valstybių okupacijos ir aneksijos po II Pasaulinio karo faktą ir pirmą kartą akcentavo Baltarusijos demokratizacijos būtinybę bei „paskatino“ Lietuvą vykdyti aktyvią regioninę politiką, siekiant demokratinių poslinkių Baltarusijoje. Tokio pobūdžio pareiškimai galėtų atspindėti įtampos tarp JAV ir Rusijos augimą bei JAV siekį plėsti savo įtaką Vidurio Rytų Europos regione. Traktuojant Lenkiją kaip JAV „Trojos arklį“ Europoje ir turint galvoje Lietuvos regioninei politikai JAV išreikštą paramą, galima būtų teigti, kad šio meto geopolitinės realijos suponuoja itin palankią galimybę Lietuvos ir Lenkijos geopolitinių interesų sklaidai, vykdant aktyvią regioninę politiką, o JAV parama šiai politikai natūraliai mažina Lietuvos ir Lenkijos, kaip geopolitinių subjektų periferizavimosi ar tapimo mainų objektu, tikimybę.

Išvados

Įvertinus Lietuvos ir Lenkijos geostrateginių interesų sutapimo taškus, galima daryti išvadą, kad strateginės partnerystės stiprinimas būtų racionalus pasirinkimas abiem valstybėms. Patikimą ir įtakingą regione partnerių ypač svarbu turėti Lietuvai, jei ji siekia nelikti pasyvia valstybe.

Bendradarbiavimo stiprinimas su Lenkija Lietuvai būtų naudingas visų pirma šiais aspektais:

- siekiant Lenkijos paramos stiprinant ryšį tarp Šiaurės ir Pietų Europos bei tarp Vakarų ir Rytų, atsveriant Rusijos įtaką ir skatinant JAV dalyvavimą Europoje;
- mažinant galimą užsienio politikos konkurenciją Kaliningrado, Baltarusijos ar Ukrainos atžvilgiu;
- skatinant dvišalį ekonominį bendradarbiavimą;
- derinant ekonominio saugumo nuo Rusijos politiką;
- išnaudojant ir didinant Lietuvos prognostinius gebėjimus ir prognozes;

Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį į galios skirtumus tarp Lietuvos ir Lenkijos bei asimetrinę šių valstybių svarbą viena kitai. Lietuvos pastangos siekti strateginės partnerystės neturi tapti savitiksliu, galinčiu užgožti Lietuvos aiškų nacionalinių interesų formulavimą užsienio politikoje. Todėl reikėtų apibūdinti keletą būtinų potencialios strateginės partnerystės sąlygų.

1. Partnerystė su Lenkija Lietuvai turi teikti akivaizdžią naudą. Lietuvos nuostata Lenkijos atžvilgiu iš rincipo galėtų būti tokia: Lietuva stengiasi derinti savo veiksmus su Lenkija, bet nesusitapatina su ja ir nesistengia ištirpti Lenkijos įtakos erdvėje. Tai reikštų, kad bendraujant su Lenkija laikomasi principo, jog strateginė partnerystė svarbi tiek, kiek padeda Lietuvai:

- a) palaikyti ryšį tarp Šiaurės ir Pietų Europos;
- b) palaikyti Vakarų tilto į Rytus funkciją;
- c) atsverti Rusijos įtaką;
- d) skatinti JAV dalyvavimą Europoje.

2. Santykiuose su Lenkija turi būti akcentuojamas veiksmų papildymas, o ne konkurencija. Nors Lenkija yra daug galingesnė valstybė, ji gali jausti diplomatinę konkurenciją (pvz., Kaliningrado ar ypač – Baltarusijos ir Ukrainos atžvilgiu) iš Lietuvos pusės. Tokios nuostatos trukdytų tarpusavio supratimui ir pasitikėjimui, todėl būtina atvirai (kiek tai neprieštarauja nacionaliniams interesams) aiškinti lenkams, ko siekia Lietuva ir kaip bendros pastangos užsienio politikoje gali teikti abipusę naudą tiek Lenkijai, tiek Lietuvai.

3. Siekti pagrįsti didesnio ekonominio bendradarbiavimo naudą. Šiuo metu Lenkijos ekonominiai interesai yra labiau nukreipti į Vakarų (pirmiausia – į Vokietiją) ir didžiausias dėmesys skiriamas gerinti infrastruktūrą Vakarų kryptimi. Lietuvos tikslas būtų įtikinti lenkus, kad tik tapusi jungtimi tarp Pietų ir Šiaurės Europos ji galės visiškai išnaudoti savo geopolitinę padėtį ir esamus ryšius su Vakarų ir Pietų Europa.

4. Derinti ekonominio saugumo užtikrinimo politiką. Tiek Lietuva, tiek Lenkija jaučia energetinių resursų priklausomybės nuo Rusijos grėsmę. Šios grėsmės intensyvumas labai priklauso nuo to, kokias išitvirtinimo galimybes Rusija turės visame Rytų Pabaltijyje ir Lenkijoje. Jei Rusija įgis dominuojantį vaidmenį šioje energetinių resursų perdirbimo ir tranzito zonoje, ji įgis galingą manipuliavimo įrankį (skatindama dirbtinę konkurenciją tarp tranzito valstybių). Todėl būtina siekti supratimo, kad sprendimai dėl strateginių objektų valdymo šioje zonoje turės neišvengiamą įtaką kaimyninėms šalims ir ilguoju laikotarpiu gali pakenkti kiekvienos iš jų ekonominiam saugumui.

5. Lietuva turėtų pateikti Lenkijai savo analitinių gebėjimų potencialą ir prognozes. Šioje srityje Lietuva gali būti naudinga Lenkijai, pateikdama savitą požiūrį į Rytų Europos ir Pietų Kaukazo problemų sprendimo galimybes. Lenkija gali būti suinteresuota atsižvelgti į Lietuvos diplomatinės tarnybos bei kariškių patirtį bendradarbiaujant su Ukraina, Moldova, Baltarusija bei Pietų Kaukazo valstybėmis, akademinės visuomenės ekspertinius gebėjimus ir bendradarbiauti su Lietuva rengiant intelektualius projektus (užsienio politikos, ekonominio bendradarbiavimo, pilietinės visuomenės stiprinimo srityse).

Apibendrinant galima režiuruoti, kad Lietuvos strateginė partnerystė ar net potencialus geopolitinis aljansas su Lenkija būtų racionalus tolimesnės Lietuvos užsienio politikos tikslas. Vis dėlto sąlygiškai menkas Lietuvos svoris Europos geopolitiniame žaidime kelia problemų atkreipiant net ir Lenkijos dėmesį į save, kaip reikšmingą strateginį partnerį. Todėl bene vienintelė galimybė Lietuvai sustiprinti savo geopolitinį potencialą yra aktyvumo didinimas užsienio politikoje. Politinis neapibrėžtumas Baltarusijoje, Ukrainoje turėtų atverti nemažai progų Lietuvai ištraukti į šiuos žaidimus ir juose atlikti pakankamai reikšmingą vaidmenį, kad jį pastebėtų ir didesni geopolitiniai veikėjai.

Vilnius, 2005 m. gegužė – rugsėjis

